

10. A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban

JUHÁSZ ÁGNES

1. A gyűlöletbeszéd szabályozása

A véleménynyilvánítás szabadságát és az ahhoz kapcsolódó részletszabályokat az Egyesült Királyságban – az Emberi Jogok Európai Egyezményével (a továbbiakban Egyezmény) összhangban – az emberi jogokról szóló 1998. évi törvény (*Human Rights Act*¹) tartalmazza. A véleményalkotás és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát is magában foglaló szabadság gyakorlása az Egyezmény által meghatározott célokból alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vethető alá, illetőleg adott esetben ahhoz szankciók rendelhetők. Ennek megfelelően, a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozható például mások jó hírnevének vagy más (személyhez fűződő) jogainak védelme céljából.

A gyűlölködő kifejezések használata más európai államokhoz hasonlóan az Egyesült Királyságban is negatív megítélés alá esik, a gyűlöletcselekmények többféle – részben bűncselekménynek minősülő, részben enyhébb megítélés alá eső, jogilag nem vagy kevésbé szankcionált – magatartást fednek le. Maga a gyűlöletbeszéd (*hate speech*)

¹ A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/contents>

Dr. habil. Juhász Ágnes PhD
egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék
ORCID: 0000-0002-6029-6988

Juhász, Á. (2023) 'A gyűlöletbeszéd és a kibermegfélemlítés szabályozása az Egyesült Királyságban' in Nagy, Z. (szerk.) *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen. Az online gyűlöletbeszéd, zaklatás és megfélemlítés nemzetközi szabályozása*, 229–272. o. Budapest: Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet

https://doi.org/10.47079/2023.nz.gyuloletbeszed.10_10

kifejezés az ún. gyűlölet-bűncselekmények (*hate crime*) körébe tartozó gyűjtőfogalom, amely többféle magatartást foglal magában.

Az Egyesült Királyságban a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos joganyag egy hosszas – több évszázados – folyamat eredményeként nyerte el jelenlegi, jogági határokon átnyúló, alkotmányos, büntetőjogi és polgári jogi rendelkezéseket egyaránt magában foglaló formáját. Ebből a fejlődési folyamatból különösen az elmúlt öt évtized bírt nagy jelentőséggel, hiszen ebben az időszakban zajlott az emberi jogok nemzetközi szabályozásának kialakulása és ezzel párhuzamosan a diszkrimináció-ellenes szabályanyag kidolgozása.

A gyűlölet-bűncselekmények szabályozása az Egyesült Királyság területén alapvetően közjogi jellegű, arra *közrend védelmét szolgáló szabályanyag* keretében kerül sor. Az alkalmazandó rendelkezések tekintetében ugyanakkor eltérés mutatkozik attól függően, hogy az adott cselekmény elkövetésére az Egyesült Királyság melyik országrészében kerül sor. Amíg Angliában és Walesben teljes mértékben egységes szabályok érvényesülnek, addig Skócia és Észak-Írország a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan saját, viszont az előbbi két ország országrész rendelkezéseire hasonló szabályozást alakított ki. A következőkben a gyűlölet-bűncselekményekre, azon belül a gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezések ismertetésére a fentiek szerint, az ország területi felosztásának megfelelően kerül sor.

1.1. A gyűlöletbeszéd szabályozása Anglia és Wales területén

A gyűlöletbeszédre vonatkozó szabályok gyökerei egészen az 1960-as évekig nyúlnak vissza, amikor a faji alapú megkülönböztetés elleni harc során először került sor a gyűlöletet keltő kifejezések kezelését célzó rendelkezések elfogadására. Az 1965. évi *Race Relations Act* (Faji kapcsolatokról szóló törvény, a továbbiakban RRA [1965]) egyfajta jogalkotói válaszként értékelhető az 1950-es évektől kezdve elsődlegesen a Brit Nemzetközösség (*British Commonwealth of Nations*) államaiból az Egyesült Királyságba irányuló, majd az 1960-as évek folyamán – különösen a rhodesiai válság és polgárháború következményeként – mind erőteljesebbé vált bevándorlási hullámokra, valamint az annak nyomán ez idő tájt egyre gyakoribbá váló, faji megkülönböztetésen alapuló incidensekre.

Az RRA [1965] elfogadása a faji alapú megkülönböztetés és gyűlöletkeltés visszaszorítására irányuló küzdelem lényeges mérföldkővet képezi, hiszen a jogszabály megszületését megelőzően a faji alapú erőszakos cselekmények megítélésére a közrend védelmére irányuló szabályok, az 1936. évi *Public Order Act* (Közrendi törvény,

a továbbiakban POA [1936]) alapján került sor.^{2,3} A RRA [1965] 7. cikke módosította egyúttal a POA [1936] 5. cikkét, és annak alkalmazhatóságát kiterjesztette az írott formában megjelenő anyagokra is.

A RRA [1965]) alapvetően a magatartások három körét fedte le. Megtiltotta egyrészt a faji alapú megkülönböztetést a nyilvános helyeken (pl. hotel, étterem stb.), másrészt meg kívánta akadályozni a bérleti jog gyakorlásával kapcsolatos faji alapú korlátozások alkalmazását. Harmadsorban, a jogszabály célja a faji alapú gyűlöletkeltés visszaszorítása volt, annak szankcionálása útján. A gyűlöletbeszéd kriminalizálása és a kapcsolódó szabályanyag kialakulása szempontjából ez utóbbi szabályozási irány bír jelentőséggel.

A RRA [1965] 6. cikke értelmében ugyanis bűncselekménynek minősült a gyűlöletkeltés, amennyiben az elkövető magatartása kifejezetten arra a célra irányult, hogy Nagy-Britannia népének bármely – bőrszín, faji, etnikai vagy nemzeti hovatartozás alapján elkülöníthető – csoportja ellen gyűlöletet keltsen, a közlés nyelvezete fenyegető, bántó vagy sértő jellegű volt, és egyben alkalmas volt arra, hogy valakit ténylegesen fajgyűlöletre indítson. A magatartás megvalósulhatott írásos anyagok közzététele vagy terjesztése útján, illetőleg szóban, nyilvános helyen vagy nyilvános összejövetele. A jogszabály alkalmazási köre ugyanakkor meglehetősen szűk volt, amennyiben a bűncselekmény megállapítására csak abban az esetben kerülhetett sor, ha a fajgyűlöletkeltő magatartás elkövetésére nyilvános helyen került sor.⁴

A RRA [1965] rendelkezéseit annak elfogadását követően számos kritika érte. Ezek közül talán a leglényegesebb az volt, amely a jogszabály legfőbb hiányosságának azt tekintette, hogy nem tartalmazott rendelkezést olyan területekre vonatkozóan, amelyek a hátrányos megkülönböztetést megvalósító magatartások különösen jellemzőek voltak (pl. foglalkoztatás, lakhatás stb.). Vélhetően részben ennek is köszönhető, hogy mindössze három évvel az első faji alapú megkülönböztetést szankcionáló jogszabály megszületése után sor került egy újabb – azonos címet viselő – jogszabály elfogadására.

Az 1968. évi *Race Relations Act* (a továbbiakban RRA [1968])⁵ megtartotta a korábbi jogszabály gyűlöletkeltésre vonatkozó rendelkezéseit, és egyúttal kiterjesztette azok

2 A faji alapú gyűlöletkeltés 1960-as éveket megelőző megítélésével kapcsolatosan lásd: Dickey, 1968a, 311–321. o., valamint Dickey, 1968b, 11–16. o.; Courtney, 1993, 729–733. o.

3 A kapcsolódó ítélkezési gyakorlatból lásd: *Constantine v Imperial Hotels Ltd* [1944] KB 693, *Jordan v Burgoyne* [1963] 2 QB 744

4 A jogszabály rendelkezéseinek részletes ismertetését és kritikáját lásd: Hepple, 1966, 306–314. o.; Lon-gaker, 1969, 125–156. o.

5 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/71/enacted>

alkalmazhatóságát. Ennek megfelelően a gyűlöletkeltő magatartások már nem pusztán nyilvános helyen, hanem számos más – az RRA [1968] 2. cikk, (2) bekezdésében példálózó jelleggel felsorolt – területen (pl. foglalkoztatás, oktatás, banki szolgáltatások nyújtása stb.) történő elkövetés esetén is büntethetővé váltak.⁶

Az 1970-es évektől kezdődően a faji alapú hátrányos megkülönböztetés és gyűlöletkeltés visszaszorítását célzó rendelkezések folyamatosan viták tárgyát képezték, egyre inkább igény mutatkozott az 1965-ben elfogadott (és az 1968-as jogszabályba inkorporált) szabályanyag felülvizsgálatára. A brit kormány 1975 őszén fehér könyvet⁷ fogadott el, amely alapjául szolgált a következő évben – továbbra is azonos névvel – elfogadásra kerülő jogszabálynak (a továbbiakban RRA [1976]).

Az RRA [1976] egyik legfontosabb rendelkezése a diszkrimináció fogalmának közvetett diszkriminációt megvalósító esetekre való kiterjesztése volt. (A közvetett diszkrimináció jellemzően bizonyos követelmények vagy feltételek előírása formájában jelenik meg, amelyek alkalmazására az adott faji csoporthoz tartozó és nem tartozó személyek esetén egyaránt sor kerül, azonban azoknak az adott faji csoporthoz tartozó személyek kisebb arányban képesek megfelelni, és emiatt kerülnek hátrányosabb helyzetbe.)⁸ Lényeges, hogy az RRA [1976] meghatározza a „faji alapú” és a „faji csoport” kifejezések tartalmát is,⁹ amelyek a gyűlöletkeltésre irányuló magatartások esetén is relevanciával bírnak. A gyűlöletkeltő magatartásokkal kapcsolatosan megjegyzendő továbbá, hogy míg a korábbi jogszabályok kifejezetten vizsgálták az elkövető szándékát, addig az RRA [1976] értelmében már nem szükséges a gyűlöletkeltő magatartás szándékossága, a bűncselekmény megállapíthatóságát megalapozza a cselekmény félelmet keltő, bántó vagy sértő jellege.¹⁰

Az RRA [1976] elfogadása változást hozott továbbá a közrendi szabályanyagban is, hiszen a POA [1936] rendelkezései közé – a jogszabályok közötti összhang megteremtése érdekében – egy új, 5A cikket iktatott, amely részletesen szabályozta a faji alapon történő gyűlöletkeltés esetét, rögzítve annak büntethetőségét. Ennek ellenére, az RRA [1976] hatálybalépését követő időszakban a faji gyűlölet által motivált cselekmények miatt

6 Az 1965. és 1968. évi jogszabályok elfogadásának folyamatát és a vonatkozó rendelkezéseket részletesen ismerteti és elemzi: Hepple, 1969, 248–257. o., valamint Dickey, 1972, 133–138. o.

7 Home Office, Review of Public Order Law, Cmnd. No. 6234

8 Érdemes megjegyezni, hogy a nemi (és a párkapcsolati formán) alapuló megkülönböztetéssel kapcsolatos szabályok külön jogszabályban (*Sex Discrimination Act 1975*) kaptak helyet. A megkülönböztetés különböző eseteiről, azok változásairól és értelmezéséről lásd: Dickey, 1974, 282–297. o., valamint Lustgarten, 1979, 222. o.

9 Vö.: RRA [1976], 3. cikk, (1) bekezdés

10 RRA [1976] 70. cikk. Vö.: Courtney, 1993, 740. o., valamint Leopold, 1977, 394. o., Lasson, 1987, 171. o.

lefolytatott eljárások száma meglehetősen csekély volt.¹¹ Részben ennek is köszönhetően jelent meg 1985-ben egy újabb fehér könyv, amely célként fogalmazta meg a gyűlölet-bűncselekményre vonatkozó jogi szabályozás érvényesülésének hatékonyabbá tételét.¹² A gyűlöletkeltéssel kapcsolatos hatályos szabályanyagot az 1986-ban elfogadott (a korábbi, 1936. évi jogszabály helyébe lépő) *Public Order Act* (a továbbiakban POA [1986])¹³ *Racial Hatred* („Fajgyűlölet”) címet viselő III. része tartalmazza.

A III.17. cikk értelmező rendelkezés, amely meghatározza, hogy a POA [1986] III. részének alkalmazásában pontosan mit kell a fajgyűlölet kifejezés alatt érteni. A hivatkozott szakasz értelmében a fajgyűlölet a bőrszínük, faji vagy nemzetiségi (ideértve az állampolgárságot is) hovatartozásuk vagy etnikai, illetve nemzeti származásuk alapján meghatározott személyek csoportja elleni gyűlöletet jelent.

A POA [1986] III. része a fenti értelmező rendelkezést követően számos szándékosan fajgyűlöletet keltő vagy fajgyűlöletkeltésre alkalmas magatartást minősít bűncselekménynek.

A III.18. cikk értelmében bűncselekménynek minősül, ha valaki félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket használ vagy ilyen magatartást tanúsít, illetve félelmet keltő vagy más személyt bántó vagy sértő írott anyagot jelenít meg, feltéve, hogy a magatartás szándékosan fajgyűlölet keltésére irányul, vagy a magatartás – annak valamennyi körülményét figyelembe véve – ilyen hatással járhat. A fenti jellemzőkkel bíró írott anyagok kiadása és terjesztése szintén bűncselekmény, amennyiben az szándékosan fajgyűlölet keltésére irányul vagy – valamennyi körülményt figyelembe véve – ilyen hatással járhat (III.19.).

Bűncselekményt követ el továbbá a nyilvános előadás előadója, illetve rendezője, amennyiben az előadás félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket tartalmaz vagy ilyen jellegű viselkedést jelenít meg, feltéve, hogy az előadó vagy a rendező célja szándékosan fajgyűlölet keltésére irányul, vagy az előadás valamennyi körülmény figyelembevételével, így azt különösen a maga egészében szemlélve alkalmas arra, hogy fajgyűlöletet keltsen (III.20.). Kifejezett szándék hiányában az előadó vagy rendező a jogszabályban meghatározott körülmények bizonyítása mellett mentesülhet a felelősségre vonás alól.

A POA [1986] bűncselekménynek minősíti továbbá az olyan kép- vagy hangfelvétel bemutatását, lejátzását vagy terjesztését, amely félelmet keltő, bántó vagy sértő jelleggel bír (III.21.). Abban az esetben, ha egy adott műsor félelmet keltő, bántó vagy sértő

11 Vö.: Lasson, 1987, 171. o.

12 Home Office, Review of Public Order Law, Cmnd. No. 9510

13 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/contents>

képi vagy hangelemeket tartalmaz, bűncselekmény elkövetése miatt vonható felelőségre a műsorszolgáltató, bármely, a műsort gyártó és rendező személy, valamint bármely bántó kifejezéseket használó, illetve bántó magatartást tanúsító személy (III.22.). A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele ebben az esetben is a fajgyűlöletkeltés szándékossága vagy – a körülmények figyelembevételével – az adott műsor fajgyűlöletkeltésre való alkalmassága.

A POA [1986] III. része külön cím alatt foglalkozik a fajgyűlöletet keltő, uszító jellegű anyagokkal. A félelmet keltő, bántó vagy sértő írásos anyagok, illetve az ilyen jelleggel bíró kép- és hanganyagoknak már a pusztá birtoklása bűncselekménynek minősül, amennyiben az írott anyag bemutatásra, kiadásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre, a hanganyag pedig bemutatásra, lejátszásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre kerül, akár annak birtokosa, akár más személy által (III.23.). A többi magatartás bűncselekménnyé minősítéséhez hasonlóan ebben az esetben is feltétel, hogy a személy magatartása célzatos legyen, vagyis a fentebb felsorolt cselekmény elkövetésével célja kifejezetten fajgyűlölet keltésére irányul, vagy magatartása – valamennyi körülményt figyelembe véve – fajgyűlölet keltésére alkalmas.

Az előbbieken felsorolt bűncselekmények elkövetése esetén a POA [1986] lehetővé teszi jogi személy bűnösségének megállapítását is. Abban az esetben ugyanis, ha a bűncselekmény elkövetésére a szervezet vezető tisztségviselője vagy más hasonló tisztségviselő, illetve ilyen célból bármilyen minőségben eljáró más személy beleegyezésével vagy ismerete mellett került sor, a bűncselekmény elkövetéséért a jogi személlyel párhuzamosan az adott személy bűnössége és felelőssége is megállapítható és ennek megfelelően büntetendő (III.28.).

Két évtized elteltével, 2007 októberétől a POA [1986] egy új résszel (3A.) egészült ki, amelyet a 2006-ban – többszöri nekifutást követően – elfogadott *Racial and Religious Hatred Act* (Faji és vallási gyűlöletről szóló törvény, a továbbiakban RRHA) iktatott be,¹⁴ bűncselekménynek minősítve a vallási alapú gyűlöletcselekményeket. Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a vallási alapú gyűlölettel kapcsolatosan a gyakorlatban már jóval korábban felmerült és több alkalommal is vizsgálat tárgyát képezte a vallási alapú gyűlöletcselekményekért való felelősség megállapíthatósága, különös tekintettel arra,

14 A vallási alapú gyűlöletcselekmények száma különösen a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően növekedett meg, habár az Egyesült Királyságban élő muszlim (pl. a boszniai háború elől menekülő bosnyák) lakossággal szembeni ellenérzések már korábban is jól érzékelhetők voltak. A gyűlöletcselekményekre vonatkozó szabályok vallási gyűlöletről való kiterjesztésének kérdésköréről lásd részletesen: Edge, 2003, 5–27. o.; Brown, 2017, 42–72. o.; Cumper, 2006, 249–268. o.; Edge, 2012, 278–289. o.; Hare, 2006, 521–538. o.; Nash–Bakalis, 2007, 349–375. o.; Cumper, 2006, 249–268. o.; Thompson, 2012, 215–232. o.

hogy a faji és vallási alapú gyűlölet különválasztása korántsem minden esetben teljesen egyértelmű.^{15,16}

A POA [1986] 3A. része kezdetben kizárólag a vallási alapú gyűlölettel foglalkozott, majd később, 2010 márciusától azonban – a 3A. rész címének egyidejű módosítása mellett – a szexuális irányultságon alapuló gyűlölettel kapcsolatos bűncselekményi tényállásokat is rögzíti, leválasztva azokat a faji alapú gyűlölet-bűncselekményekről.¹⁷ Ez utóbbiakhoz képest lényeges különbséget jelent, hogy a POA [1986] 3A. részében rögzített cselekmények esetén az elkövetői magatartásnak vagy a birtokolt anyagnak fenyegetőnek kell lennie, a büntethetőség megállapíthatóságának nem képezi feltételét a cselekmény bántó vagy sértő jellege. További különbség, hogy a vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlöletkeltés kizárólag a magatartás szándékossága esetén minősül bűncselekménynek, a magatartás gyűlöletkeltésre való alkalmassága önmagában nem elegendő a bűncselekményi minősítésnek.

A POA [1986] 3A. része szerkezetét tekintve gyakorlatilag teljesen megfeleltethető a jogszabály fentebb ismertetett III. részének. Az első rendelkezés célja itt is a rész alkalmazásában használatos kifejezések tartalmának tisztázása. Ennek megfelelően a 3A. rész alkalmazásában a vallási alapon történő gyűlölet egy meghatározott vallási meggyőződésű vagy vallási meggyőzéssel nem rendelkező személyek csoportja ellen irányuló gyűlöletet jelent (3A.29A.), míg a másik esetben az adott személyek csoportja elleni gyűlölet alapját azok szexuális irányultsága (azonos nemhez, ellenkező nemhez vagy mindkét nemhez való vonzódása) képezi (3A.29AB.).

A POA [1986] 3A. részében szabályozott gyűlölet-bűncselekmények között a jogalkotó elsőként a vallási és szexuális irányultságon alapuló gyűlöletkeltés különböző eseteit rögzíti, amelyek tartalma teljes mértékben megfeleltethetők a POA [1986] III. részében rögzített tényállásoknak. Bűncselekménynek minősül, amennyiben valaki félelmet keltő kifejezéseket használ vagy ilyen magatartást tanúsít, illetve félelmet keltő írott anyagot jelenít meg, feltéve, hogy a magatartás szándékosan vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányul (3A.29B.). Lényeges megjegyezni, hogy a bűncselekmény – a faji alapú gyűlöletkeltéssel szemben – itt csak a magatartás

15 Vö.: Seide v Gillette Industries Ltd. [1980] IRLR 427.; Mandla (Sewa Singh) v Dowell Lee [1982] UKHL 7.; Commission for Racial Equality v Dutton [1988] EWCA Civ 17.; Nyazi v. Rymans Ltd. Employment Appeal Tribunal, 10 May 1988 [unreported]; Dawkins v. of the Environment Sub nom Crown Suppliers PSA, [1993] IRLR 284., [1993] ICR 517.; Norwood v Director of Public Prosecutions [2003] EWHC 1564.; R v El-Faisal [2004] EWCA Crim 456.; R v Rogers [2007] UKHL 8, [2007] 2 AC 62.

16 Vö.: Goodall, 2007, 97–98. o.; Kuljeet–Sukhwinder, 2000, 369–386. o.; Meer, 2008, 61–81. o.

17 A szexuális alapú gyűlöletkeltés 2008-ban, a *Criminal Justice and Immigration Act* elfogadását követően került be a POE [1986] rendelkezései közé.

célzatossága esetén állapítható meg, a magatartás gyűlöletkeltésre való alkalmassága önmagában nem ad alapot magatartás bűncselekményi minősítésére.¹⁸ A cselekmény elkövetésére nyilvános vagy zárt helyen egyaránt sor kerülhet azzal, hogy nem minősül bűncselekménynek, amennyiben a kifejezések használatára, a magatartás tanúsítására vagy az írott anyag megjelenítésére egy adott lakáson belül kerül sor, és azt az ugyanazon vagy egy másik lakásban lakó személyek kivételével mások nem látják vagy hallják.

A vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányuló, félelmet keltő írott anyagok kiadása és terjesztése szintén bűncselekmény (3A.29C.), ahogyan szintén bűncselekmény miatt vonható felelősségre a félelmet keltő kifejezéseket vagy magatartást tartalmazó nyilvános előadás előadója vagy rendezője, ha az előadás célja vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltése (3A.29D.).

A jogszabály bűncselekménynek minősíti továbbá a félelmet keltő kép- vagy hangfelvétel bemutatását, lejátszását vagy terjesztését, ha az adott magatartás vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányul (3A.29E.). Amennyiben egy adott műsor félelmet keltő képi vagy hangelemeket tartalmaz, a műsorszolgáltató, valamint a műsort gyártó és rendező, illetőleg a félelmet keltő kifejezéseket használó vagy a félelmet keltő magatartást tanúsító bármely személy felelősségre vonható a bűncselekmény elkövetése miatt (3A.29F.).

A fentiekben felsorolt, vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltésére irányuló bűncselekményi tényállásokat követően a POA [1986] 3A. része az uszító anyagokkal kapcsolatos magatartásokat rögzíti. A 29G. cikk értelmében bűncselekménynek minősül a félelmet keltő írásos anyagok, valamint az ilyen jelleggel bíró képi és hanganyagok birtoklása, amennyiben az írásos anyag annak birtokosa vagy más személy által – a műsorszolgáltatót is ideértve – megjelenítésre, kiadásra vagy terjesztésre kerül, illetőleg a képi anyag bemutatásra, kiadásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre, a hanganyag pedig bemutatásra, lejátszásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre kerül. A többi magatartás bűncselekménnyé minősítéséhez hasonlatosan itt is feltétel, hogy a személy magatartása célzatos legyen, a személy célja a magatartás elkövetésével vallási vagy szexuális irányultságon alapuló gyűlölet keltése legyen.

A különböző bűncselekményi tényállások felsorolását követően a POA [1986] 3A. részének 29J. és 29JA. rendelkezései garanciális jelleggel rögzítik a véleménynyilvánítás szabadságának védelmét, külön kiemelve a szexuális irányultságra vonatkozó

¹⁸ Az más kérdés, hogy a magatartás szándékosságának bizonyítása a gyakorlatban jellemzően nehézségekbe ütközik. Vö.: Goodall, 2007, 111–113. o.

véleménynyilvánítás szabadságát. A 29JA. szakasz az azonos nemű párok házasságára vonatkozó jogszabály¹⁹ rendelkezéseivel összhangban kimondja, hogy a szexuális magatartással és szokással kapcsolatos hozzászólás és kritikai megjegyzés, valamint más személy ilyen magatartástól vagy szokástól való tartózkodásra vagy annak megváltoztatására irányuló ösztönzés önmagában nem minősül olyan magatartásnak, amely fenyegető lenne vagy gyűlöletkeltésre irányulna. Hasonlóképpen, a házassággal kapcsolatos, a házasulandó személyek nemére vonatkozó hozzászólás vagy kritikai megjegyzés önmagában szintén nem minősül fenyegető vagy gyűlöletkeltésre irányuló magatartásnak.

A POA [1986] rendelkezései mellett több egyéb jogszabály is rögzít olyan tényállásokat, amelyek alapját személyek adott jellemzőkkel bíró csoportja elleni gyűlölet képezi. Itt említhető például az 1991-ben elfogadott *Football (Offences) Act* (Futball-bűncselekményekről szóló törvény). A jogszabály 3. cikke értelmében bűncselekménynek minősül a hivatalos sportmérkőzések során történő, kántáló jellegű éneklés, amennyiben az trágár jellegű vagy rasszista tartalommal bír, azaz valamely személyre nézve – annak bőrszíne, faja, nemzeti (ideértve az állampolgárságot is) vagy etnikai hovatartozása, nemzeti származása, vallásos meggyőződése, szexuális irányultsága vagy fogyatékos-sága miatt – félelmet keltő, bántó vagy sértő.²⁰ Lényeges, hogy az említett cselekmény elkövetése azonban csak abban az esetben valósít meg bűncselekményt, ha a magatartás tanúsítására hivatalos futballmérkőzésen (*designated match*) kerül sor.

1.2. A gyűlöletbeszédre vonatkozó skót szabályozás

A skót parlament 2021 tavaszán fogadott el külön jogszabályt a gyűlöletbeszédre vonatkozóan (*Hate Crime and Public Order (Scotland) Act*, a továbbiakban HCPOA),²¹ amely Skóciában a POA [1986] vonatkozó rendelkezéseitől eltérő szabályok alkalmazását írja elő. A sokat vitatott, több szempontból is ellentmondásosnak ítélt rendelkezések hatálybalépésére 2022 elején, az elfogadást követően csaknem egy évvel került sor.

A HCPOA a gyűlöletkeltés bűncselekményi tényállását a faji indíttatáson túl kiterjeszti számos további esetre, amikor személyek adott csoportjával szembeni gyűlölet alapját más jellemző, így például életkor, fogyatékos-ság, vallási hovatartozás, szexuális

19 *Marriage (Same Sex Couples) Act* (2013). A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/30/contents/enacted/data.htm>

20 A cselekmény önálló bűncselekményként való szabályozásának indokairól lásd: Oyediran, 1992, 250. o., valamint Hawkins, 2014, 321–322. o.

21 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2021/14/contents>

irányultság, transznemű identitás vagy a nemi jellemzők eltérése képezi.²² A jogszabályban felsorolt jellemzők között érdekes módon azonban nem szerepel a nem, vagyis ha a gyűlöletkeltés alapjául személyek adott csoportjának neme szolgál, úgy az a HCPOA alapján nem minősül bűncselekménynek. A problémakörrel kapcsolatosan 2022 márciusában látott napvilágot egy szakértői jelentés,²³ amely hangsúlyozza, hogy a nők gyűlöletcselekményekkel szembeni védelme csak a nőgyűlölet (mizogínia) bűncselekménnyé nyilvánítása útján valósulhat meg.

1.3. A gyűlöletbeszéd szabályozása Észak-Írországbán

Észak-Írországbán a gyűlöletkeltés büntetőjogi szabályozása különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen az északír társadalom vallási és politikai szempontból megosztott, ennek köszönhetően a vallási és politikai indíttatású, személyek adott csoportja ellen irányuló erőszakos és gyűlöleten alapuló (bűn)cselekmények számtalan formában jelen vannak.²⁴

Ahogy az a jelen fejezet bevezető gondolatai között már rögzítést nyert, Észak-Írország az Angliában és Walesben alkalmazandó szabályoktól elkülönülő, ugyanakkor többnyire hasonló rendelkezéseket alkotott a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan.

A szabályozás kezdetei az 1970-es évekig nyúlnak vissza. Az 1970-ben elfogadott *Prevention of Incitement to Hatred Act* (A gyűlöletkeltés megelőzéséről szóló törvény, a továbbiakban PIHA) volt az első olyan jogszabály, amely bűncselekménynek minősítette a gyűlöletkeltést.²⁵ A PIHA 1. szakasza értelmében bűncselekményt követett el az a személy, aki félelmet keltő, sértő vagy bántó írott vagy más anyagot jelentetett meg vagy terjesztett, vagy bármely nyilvános helyen vagy nyilvános összejövetelen félelmet keltő, sértő vagy bántó kifejezéseket használt, és ezzel Észak-Írországbán a közösség bármely része ellen szándékosan gyűlöletet vagy félelmet keltett, vagy az adott anyag vagy a használt kifejezés alkalmas volt arra, hogy a nyilvánosság valamely vallási meggyőződés, bőrszín, faji, nemzeti vagy etnikai hovatartozás szerinti része ellen gyűlöletet vagy bennük félelmet keltsen.

22 HCPOA, 4. cikk (3) bekezdés

23 *Misogyny – A Human Rights Issue. The Working Group on Misogyny and Criminal Justice's independent report on their findings and recommendations*, The Scottish Government, 2022. A dokumentum elérhető: <https://www.gov.scot/publications/misogyny-human-rights-issue/documents/>

24 Vö.: Ginty, 2000, 50. o., valamint McVeigh, 2017, 393–417. o.; Jarman, 2017, 45–69. o.; Yu, 2017, 311–323. o.

25 O'Connell–Mageean, 2015, 210. o., Dickey, 1972, 137. o.

A PIHA rendelkezéseit az 1981-ben elfogadott *Public Order (Northern Ireland) Order* (Közrendről szóló rendelet, a továbbiakban POO [1981]) váltotta fel, amely a gyűlöletkeltés tényállását²⁶ azonos módon tartalmazta, azonban azt már egy jóval szélesebb közjogi szabályozási keretrendszerbe illesztette be.

A gyűlölet-bűncselekmények hatályos szabályozása – az Angliában és Walesben alkalmazandó szabályanyaghoz hasonlóan – meglehetősen összetett, többretegű. A szabályozás bázisát az 1987-ben elfogadott *Public Order (Northern Ireland) Order*²⁷ (a továbbiakban POO [1987]) képezi, amelyhez számos más, speciális jellegű, szűk szabályozási körre korlátozóó jogszabály kapcsolódik, amelyek bűncselekménynek minősítenek egyes további olyan magatartásokat, amelyek alapjául kifejezetten személyek bizonyos jellemzőkkel bíró csoportja elleni gyűlölet szolgál.

A hatályos POO [1987] – elfogadása óta már több alkalommal is módosított – III. része tartalmazza a gyűlöletkeltéssel és azzal párhuzamosan a félelemkeltéssel kapcsolatos rendelkezéseket.²⁸

A III. rész első cikke értelmező rendelkezés, amely a „félelem” és a „gyűlölet” kifejezések tartalmi meghatározására irányul. Előbbi alatt személyek vallási meggyőződésük, bőrszínük, faji, nemzetiségi (ideértve az állampolgárságot is), etnikai vagy nemzeti hovatartozásuk szerint meghatározható, Észak-Írországon belüli csoportjának félelme értendő, míg a gyűlölet kifejezés a személyek ugyanezen jellemzők szerint meghatározható, Észak-Írországon belüli csoportja elleni gyűlöletet jelent (III.8.). A fenti személycsoportok meghatározása során a fenti szempontok mellett 2004 óta a szexuális irányultság, valamint a fogyatékoság is csoportképző jellemző lehet.²⁹

A szabályozás lényeges vonásaként rögzíthető, hogy a POO [1987] III. részében szabályozott bűncselekményi tényállások megállapíthatóságánál kezdettől fogva jelen volt a *vallási meggyőződés* miatti gyűlölet keltése. Ez lényeges eltérést jelent a POA [1986] szabályainak alakulásához képest, tekintve, hogy a vallási alapú gyűlöletkeltés csak a jogszabály elfogadását követő két évtizeddel került be a POA [1986] rendelkezései közé, annak ellenére, hogy az északír szabályozási minta előnyeivel már az 1990-es évek kezdete óta foglalkozott a szakirodalom.³⁰

26 POO [1981], 13. cikk

27 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nisi/1987/463/2020-01-13>

28 A „gyűlöletkeltés” és a „félelemkeltés” tényállásának elválasztása az északír szabályozás egyik lényeges jellemzője, amely egyben eltérést jelent az angol, walesi és skót területeken alkalmazandó POA rendelkezéseihez képest, minthogy a POE a „félelemkeltés” kifejezést egyáltalán nem tartalmazza.

29 A „szexuális irányultság” és „fogyatékoság” kifejezésekkel a 2004-ben elfogadott *Criminal Justice (Northern Ireland) Order* (Büntető igazságszolgáltatási rendelet) egészítette ki a POO III. 8. szakaszának eredeti szövegét.

30 Erre vonatkozóan lásd például: Murphy, 1992, 265. o.

A „félelem” és a „gyűlölet” kifejezések értelmezésére irányuló rendelkezéseket követően a POO [1987] általános jelleggel, a véleménynyilvánítás szabadságának szem előtt tartása mellett rögzíti, hogy a házassággal kapcsolatos, a házasulandó személyek nemére vonatkozó hozzászólás vagy kritikai megjegyzés *önmagában* nem minősül fenyegető, sértő vagy bántó, vagy szándékosan gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányuló magatartásnak.³¹

Az értelmező rendelkezések, illetőleg a szexuális irányultsággal és fogyatékosággal kapcsolatos vélemények szabad kinyilvánítását biztosító szabályok rögzítése után a POO [1987] az egyes gyűlölet-bűncselekmények tényállásait tartalmazza.

A POO [1987] III.9. szakasza kimondja, hogy bűncselekményt követ el az a személy, aki félelmet keltő, bántó vagy sértő kifejezéseket használ vagy ilyen magatartást tanúsít, vagy bármely olyan írott anyagot jelenít meg, amely félelmet keltő, bántó vagy sértő jelleggel bír. A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele, hogy a kifejezést használó, magatartást tanúsító vagy írott anyagot megjelenítő személy szándéka gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányuljon, vagy az általa használt kifejezés, tanúsított magatartás, megjelenített írott anyag alkalmas legyen arra, hogy gyűlöletet vagy félelmet keltsen. A személy nem bűnös abban az esetben, ha szándéka nem irányult gyűlölet- vagy félelemkeltésre, és nem tudott arról, hogy az általa használt kifejezés, tanúsított magatartás vagy megjelenített írott anyag gyűlöletet vagy félelmet kelthet.

A POO [1987] további szakaszai – a POA [1986] fentebb, a jelen fejezet (a) pontjában részletesen ismertetett rendelkezéseivel teljes összhangban – bűncselekménynek minősítik a félelmet keltő, bántó vagy sértő jellegű írott anyagok kiadását és terjesztését, kép- vagy hangfelvétel bemutatását, lejátszását vagy terjesztését, ideértve a műsorszolgáltatók általi bemutatást, lejátszást, sugárzást is (POO [1987] III.10-12.). Minden esetben feltétel, hogy a cselekmény szándékosan gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányuljon, vagy szándékosság hiányában az – valamennyi körülményt figyelembe véve – gyűlölet- vagy félelemkeltésre alkalmas legyen.

A POO [1987] bűncselekménynek minősíti továbbá a félelmet keltő, bántó vagy sértő írásos anyagok, illetve az ilyen jelleggel bíró képi és hanganyagok birtoklását, amennyiben

³¹ Az említett rendelkezést 2020. január 13. napjával a 2019-ben elfogadott, az azonos nemű párok házasságáról és a különnemű párok élettársi kapcsolatáról szóló jogszabály (*The Marriage (Same-sex Couples) and Civil Partnership (Opposite-sex Couples) (Northern Ireland) Regulations*) iktatta be.

A szexuális alapú gyűlölet- és félelemkeltés tényállása bűncselekménnyé nyilvánításának szükségeségéről a 2000-es évek elején komoly szakmai viták folytak, számos álláspont jelent meg pro és kontra. Az ilyen magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása ellen foglalt például állást *Eric Heinze*. Lásd: Heinze, 2009, 193–209. o.

Kay Goodall ezzel szemben azt hangsúlyozta, hogy a gyűlöletcselekmények kiterjesztése a jogalkotás helyes irányát jelenti. Vö.: Goodall, 2009, 211–232. o.

az írott anyag bemutatásra, kiadásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre, a hanganyag pedig bemutatásra, lejátszásra vagy – a műsorszolgáltatót is ideértve – terjesztésre kerül, akár annak birtokosa, akár más személy által, és a személy magatartása szándékosan gyűlölet- vagy félelemkeltésre irányul, vagy az – valamennyi körülményt figyelembe véve – gyűlölet- vagy félelemkeltésre alkalmas (III.13.).

Az északír jogban – az angol joghoz hasonlóan – összetett a gyűlölet-bűncselekmények szabályozása, hiszen nemcsak a közrendi szabályanyagot tartalmazó POO [1987], hanem más jogszabályok is tartalmaznak olyan tényállásokat, amelyek alapját személyek adott jellemzőkkel bíró csoportja elleni gyűlölet képezi. Itt említhető például a *Justice Act (Northern Ireland) 2011* (Igazságszolgáltatásról szóló törvény), amelynek 37. cikke az angol jogban rögzítettekkel³² gyakorlatilag teljes mértékben azonos módon és feltételek mellett nyilvánítja bűncselekménynek a hivatalos sportmérkőzések során történő, kántáló jellegű éneklést.

1.4. Az online térben megvalósuló gyűlöletcselekmények megítélése

Az internet térhódításával az 1990-es években megjelent számítástechnikai jellegű bűncselekmények száma az utóbbi évtizedekben jelentős mértékben megnövekedett, ennek köszönhetően egyre inkább igényként merül fel az effajta magatartások jogi szabályozása.

Az Európa Tanács keretében 2001. november 23-án került sor a számítástechnikai bűnözésről szóló budapesti egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) elfogadására, amelynek elsődleges célja a társadalom kiberbűnözéssel szembeni védelme és ennek érdekében az egyezményben részes államok közötti (szabályozási) összhang megteremtése. Az Egyezményhez kapcsolódóan máig két kiegészítő jegyzőkönyv elfogadására került sor, amelyek közül az első, 2003-ban elfogadott jegyzőkönyv a számítástechnikai rendszerek útján megvalósított rasszista és idegengyűlölő cselekmények büntetendővé nyilvánításáról rendelkezik.³³ Az Egyesült Királyság az Egyezményt annak elfogadását követően egy évtizeddel ratifikálta, így az csak 2011. szeptember 1-jén lépett hatályba.

A gyűlölködő kifejezések használata az online térben – akár csak a közvetlen, személyes szóbeli kommunikációban – büntetőjogi következményeket vonhat maga után: több olyan jogszabály is van, amelynek alapján a kibertérben megvalósuló

32 Vö.: Football (Offences) Act, 3. cikk

33 Az Egyezményhez csatolt második, a megerősített együttműködésről és az elektronikus bizonyítékok átadásáról szóló kiegészítő jegyzőkönyv elfogadására 2021. november 17-én került sor, ratifikációja 2022. május 12. napjától lehetséges.

gyűlölet-bűncselekmény elkövetője büntetőjogi felelősségre vonható. A korábban már részletesen ismertetett POA [1987] mellett alkalmazást nyerhetnek az 1997-ben elfogadott *Protection from Harrassment Act*³⁴ (Zaklatás elleni védelemről szóló törvény, a továbbiakban PHA), valamint az 1988-as *Malicious Communications Act*³⁵ (Rosszindulatú közlésekről szóló törvény, a továbbiakban MCA) és a 2003-as *Communications Act*³⁶ (Hírközlési törvény, a továbbiakban CA) egyes rendelkezései is. Az említett jogszabályok által büntetni rendelt cselekmények alapvetően két csoportra oszthatók: az első csoportba azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek az online és offline közlésekre egyaránt alkalmazhatók, és amelyek alapját kifejezetten személyek valamely csoportja elleni gyűlölet, ellenézés képezi. A bűncselekmények második csoportja az online térben valósul meg, azonban ezek a magatartások alapvetően nem bírnak gyűlöletkeltő vagy rosszindulatú tartalommal.³⁷

A POA [1986] és a PHA által rögzített – az első csoportba tartozó – gyűlölet-bűncselekmények szabályai elméletben ugyan alkalmazhatók a kibertérben elkövetett magatartásokra is, a gyakorlatban azonban ez a bíróságok számára komoly nehézségeket okoz, hiszen az offline cselekményekre vonatkozó (és kifejezetten ezekre megalkotott) rendelkezések nem minden esetben alkalmazhatók megfelelően az online közlésekre.³⁸ Ennek ellenére ismertek olyan ítéletek, amelyek elfogadták az írott formában megjelenő, gyűlöletkeltő tartalmú közlemény online közzétett írásokra való alkalmazhatóságát.³⁹

A PHA esetében rögzíthető, hogy annak alkalmazása a 2000-es évek végétől viszonylag következetesen jelen van az angol bíróságok gyakorlatában az online térben elkövetett, zaklató jellegű magatartások (*cyber-harassment*)⁴⁰ megítélése során. Az agresszív vagy fenyegető jellegű, azonban nem egy konkrétan meghatározható személy ellen, hanem személyek bizonyos jellemzőkkel bíró csoportja ellen irányuló, a közösségi média (pl. Facebook, Twitter stb.) felületén közzétett megjegyzések, vélemények, hozzászólások esetén ugyanakkor nincs lehetőség a PHA rendelkezéseinek alkalmazására, mivel ezek a cselekmények a PHA-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat értelmében nem minősülnek zaklatásnak.⁴¹

34 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>

35 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27/contents>

36 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/section/127>

37 Bakalis, 2018, 88. o.

38 Vö.: Brown, 2018, 297–326. o.

39 *R v Sheppard* [2010] EWCA Crim 65; *S v D.P.P.* [2008] EWHC 438. Az *R v Sheppard* ügyről és a POE bűncselekményi tényállásainak online cselekményekre való alkalmazhatóságáról részletesebben lásd: Dyson, 2010, 6–9. o., valamint Rowbottom, 2012, 359–362. o.

40 Vö.: Bakalis, 2018, 89. o.

41 *Hayes v Willoughby* [2013] UKSC 17; *R v Qosja (Robert)* [2016] EWCA Crim 1543

A gyűlöletkeltő tartalommal bíró online közlések esetén a PHA mellett szintén alkalmazást nyerhet az MCA, amelynek szabályanyaga 2001-ben egészült ki az elektronikus kommunikációs eszközök útján megvalósuló közlésekre vonatkozó rendelkezésekkel,⁴² és a bíróságok gyakorlatában egyre inkább előtérbe kerül a CA alkalmazása.⁴³ Megjegyzendő, hogy az online felületen megjelenő gyűlölet-bűncselekmények elleni harcban az említett jogszabályok bár egyértelműen hasznos eszköznek bizonyulnak, gyakorlati alkalmazásuk azonban a legtöbb esetben meglehetősen nehéz.⁴⁴ (Az MCA és a CA rendelkezéseinek részletes ismertetésére a *cyberbullying* szabályozásával kapcsolatos alfejezetben kerül sor.)

1.5. Nemzeti konzultáció a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásáról

Az Egyesült Királyságban 2020 szeptemberében nemzeti konzultáció indult, amelynek elsődleges célja a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogi szabályozás jövőbeli módosításának előkészítése, illetőleg a gyűlölet-bűncselekmények elkövetése esetén alkalmazandó különböző jogkövetkezmények közötti összhang megteremtése volt.

A konzultációs folyamat háttérében meghúzódó egyik legfőbb indok az volt, hogy a büntetőjog nem kezeli egységesen a gyűlölet-bűncselekményeket, hanem azok – különösen az alkalmazott jogkövetkezmények súlyát figyelembe véve – eltérően kerülnek megítélésre annak függvényében, hogy egy adott személlyel szembeni gyűlöletcselekmény elkövetésére milyen alapon (pl. a személy adott faji csoporthoz való tartozására vagy fogyatékoságára tekintettel) kerül sor.

A gyakorlatban igény merült fel továbbá a büntetőjogi szabályozás kiterjesztésére, mivel a gyűlölet-bűncselekmények alapjául szolgáló leggyakoribb jellemzők (faji és vallási hovatartozás, szexuális orientáció, fogyatékoság, transzneműség) mellett védelmet érdemel számos más személyi sajátosság is, amely a társadalomban sok esetben szintén gyűlöletet vált ki. Itt említhető például az adott személy neme, gondolva kifejezetten a nők elleni gyűlöletre (mizogínia), valamint a személyek életkora szerinti megkülönböztetésre (ageizmus), de gyűlölet-bűncselekmény elkövetésének alapjául szolgálhat a személy hajléktalansága, foglalkozása (pl. szexuális munkás) vagy adott vallási jellegű, filozófiai meggyőződésű közösséghez (pl. humanizmus) vagy alternatív szubkultúrához (pl. gót, punk stb.) való tartozása is.

42 Geach–Haralambous, 2009, 241. o.

43 Coe, 2015, 39. o.

44 Vd.: DPP v Connolly [2007] EWHC 237; DPP v Collins [2006] UKHL 40; Chambers v DPP [2012] EWHC. 2157. A vonatkozó szakirodalom köréből lásd még: McGoldrick, 2013, 131–133. o., Rowbottom, 2012, 362–364. o.

A konzultáció eredményén alapuló jövőbeli szabályozás céljai között szerepel egyrészt a nem (ideértve a klasszikus férfi-nő megkülönböztetés mellett a gendertípusokat is), valamint az életkor szerinti megkülönböztetésen alapuló cselekmények, másrészt a különböző sporteseményeken, így különösen a futballmeccseken tanúsított rasszista jellegű magatartások elleni, a jelenleginél hatékonyabb büntetőjogi fellépés megteremtése, adott esetben azok bűncselekményi tényállássá minősítése által.

A konzultációs folyamat lezárultát és a beérkezett vélemények értékelését követően 2021. december 7-én jelent meg a konzultációt lezáró jelentés,⁴⁵ amely javaslatokat fogalmaz meg a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogalkotás jövőbeli irányaira vonatkozóan. A jelentés felhívja a figyelmet többek között arra, hogy a jogi rendelkezések nem minden jellemző esetében jelentenek azonos mértékű védelmet, így ezt erősíteni szükséges, különösen a fogyatékkal élő, illetőleg az LMBT-csoporthoz tartozó személyek esetén, miközben továbbra is fontos az, hogy a joganyag megfelelőképpen biztosítsa a véleménynyilvánítás szabadságának érvényesülését.

2. A cyberbullying fogalma, szabályozása

2.1. *Bullying és cyberbullying az Egyesült Királyságban*

A gyűlöletbeszéd szabályozására vonatkozó kutatás során külön figyelmet érdemel a gyűlöletbeszéd mint önálló gyűlöletbűncselekmény-típus és az ahhoz hasonló jellemzőket mutató, az Egyesült Királyságban azonban bűncselekménynek nem minősülő *bullying* elhatárolása. Ez utóbbi magatartás a magyar nyelvben leginkább a megfélemlítés, illetőleg zaklatás kifejezéseknek feleltethető meg: olyan magatartást jelöl, amikor valamely személy vagy személyek egy csoportja valamely általuk kiszolgáltatottnak, sebezhetőnek vélt személynek sérelmet okoz, őt megfélemlíti vagy valamire kényszeríti.⁴⁶ A bullying elszenvedője, passzív alanya bárki lehet, megvalósulása szempontjából pedig az elkövetési hely nem releváns, arra gyakorlatilag bárhol sor kerülhet. Vannak ugyanakkor olyan helyszínek, ahol az effajta magatartások megjelenése gyakoribb (pl. iskolában, munkahelyen stb.), erre tekintettel ezekre a területekre vonatkozóan sajátos szabályok kidolgozása indokolt.

45 *Hate Crime Laws. Final Report*, Law Com No 402. A jelentést tartalmazó dokumentum hozzáférhető: <https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jsxou24uy7q/uploads/2021/12/Hate-crime-report-accessible.pdf>

46 Oxford English Dictionary, 2021

A gyűlöletbeszéd jogszabály által kötött tényállásához képest a bullying az elkövetési magatartások jóval tágabb – és tartalmi szempontból nehezen behatárolható – körét fedi le. A bullying számos formában megjelenhet, amelynek során egyszerre több magatartás vagy cselekmény is megvalósulhat. A *verbális bántalmazás* jellemzően valamely becenév (gúnynév) használata vagy az adott személyre vagy annak családjára vonatkozó durva megjegyzések tétele útján valósulhat meg. A *fizikai bántalmazás* minden esetben tettelegességet (pl. ütés, lökés, testi bántalmazás, agresszió egyéb formája) feltételez. *Érzelmi bántalmazásról* akkor beszélünk, amikor a *bully* (vagyis a bántalmazó személy) kifejezetten a másik személy érzelmeire kíván hatni, fenyegetések vagy a személy elbizonytalanítása, illetőleg adott közösségből (pl. baráti, munkahelyi kollektíva, osztályközösség stb.) vagy tevékenységből (pl. sport) kizárása útján.

A gyűlöletbeszéd és a bullying metszéspontját a diszkrimináció képezi, hiszen a bullying is a (hátrányos) megkülönböztetés egyik formája lehet, amennyiben a megfélemlítő, zaklató magatartás alapját egy adott személy fogyatékosága, faji közösséghez való tartozása, vallási vagy világnézeti meggyőződése, nemi vagy szexuális identitása stb. képezi.

Az online platformok és technológiák térnyerésének köszönhetően az utóbbi években a bullying egyre erőteljesebben jelenik meg az online térben, különösen a közösségi médiában. Az ilyen formában elkövetett magatartásokat a szakirodalom – az elkövetés „helyére” utalva – a *cyberbullying* kifejezéssel jelöli, megkülönböztetve azt a hagyományos, szemtől szemben elkövetésre kerülő bullyingcselekményektől. A *cyberbullying* jellegénél fogva különösen elterjedt a fiatalok körében. Egy 2014-es nemzeti felmérés szerint az Egyesült Királyságban a 25 év alatti fiatalok 42%-a érezte már veszélyben magát az online térben, 56%-uk pedig már volt tanúja online zaklatásnak.

A szemtől szemben és az online térben megvalósuló zaklató jellegű magatartások között több szempontból is különbség tehető.⁴⁷ Amíg ugyanis a hagyományos bullyingmagatartások esetén lényeges elemként határozható meg az elkövető sérelem okozására irányuló szándéka, a magatartás ismétlődő jellege és az elkövető és a sérelmet elszenvedő fél közötti erőviszonyok egyenlőtlensége,⁴⁸ addig *cyberbullying* esetén ezek az elemek kevésbé azonosíthatók be egyértelműen, miközben számos olyan további jellemző említhető, amely kizárólagosan az online térben elkövetett zaklató jellegű magatartások esetében jelenik meg. Az online közeg lehetővé teszi például az elkövető számára, hogy személye rejtve maradjon, a sérelmet szenvedő fél ugyanakkor a felé irányuló támadás elől „nem bújhat el”, miközben a magatartás közönsége jóval szélesebb, mint ha annak

47 Erről részletesen lásd: Dooley–Pyżalski–Cross, 2009, 182–188. o.

48 El-Asam–Samara, 2016, 128. o.

elkövetésére a valós térben kerülne sor. Éppen ezek azok a jellemzők, amelyek miatt az erőviszonyok cyberbullying esetében sokkal egyenlőtlenebbek. Hasonló a helyzet a magatartás ismétlődő jellegével, minthogy a hagyományos bullyingmagatartásokhoz képest a kibertérben rendkívül gyorsan terjedő tartalmak esetében jellemzően az ismétlődés is jóval nagyobb.

A cyberbullying elkövetési eszköze minden esetben valamilyen elektronikus kapcsolattartó eszköz,⁴⁹ így az lehet számítógép, mobiltelefon, tablet vagy akár játékkonzol is. A magatartás nemcsak elektronikus levelezés (pl. fenyegető, zaklató e-mailek küldése) vagy szöveges üzenet útján valósulhat meg, hanem a közösségi platformokon (pl. Facebook, Twitter, Instagram stb.) támadó jellegű kommentek vagy kínos, lejárató fényképek vagy videók megosztása, hamis profil készítése által, chatszobákban, interaktív videójátékos közösségekben (pl. üzenetek küldése, játékból való kizárás stb. útján) és számos más helyen. Gyakori jelenség az is, hogy a cyberbullying nem önálló cselekményként jelenik meg, hanem a személyes, szemtől szembe történő, közvetlen bullyingmagatartással párhuzamosan, mintegy azt kiegészítve történik. Amíg azonban a bullying az elkövetés helyétől függően az iskolai, munkahelyi vagy más közösségekben való tartózkodás idejére korlátozódik, addig cyberbullying esetén a zaklató cselekményre az internet hozzáférhetősége folytán bármikor, a nap bármely szakában sor kerülhet. További különbség, hogy a cyberbullying-magatartás az elkövető szándékától függetlenül jóval szélesebb közönség előtt zajlik, egy közzétett fénykép például annak sokszoros megosztása által sokkal több személyhez jut el. Cyberbullying esetén ugyanakkor sok esetben könnyebb a bizonyítékok feltárása, hiszen maguk az áldozatok is tudnak képernyőképet készíteni, le tudják menteni a fényképet, videót, és a nyomozó hatóság számára átadni például az adott honlap címét. Másrészt azonban az online térben az elkövetők könnyebben rejthetik el személyazonosságukat, és gyakori az is, hogy olyan viselkedést tanúsítanak, amelyet a valódi világban nem tennének. Minthogy ugyanis az elkövetők az online térben nem látják az áldozatok reakcióit, érzelmileg képesek szinte teljes mértékben függetlenek maradni, hiszen nincsenek tisztában magatartásuk érzelmi hatásával, ennek következtében viszont nehezebben hagynak fel a cyberbullying-tevékenységgel.

Ahogy fentebb említést nyert, *a bullying az Egyesült Királyságban nem képez önálló bűncselekményi tényállást, azonban az elkövetési magatartás sokféleségére tekintettel számos más, a zaklatásra és a megfélemlítésre (ideértve a megfélemlítő és fenyegető jellegű közléseket) vonatkozó büntető- és polgári jogi jellegű rendelkezés megfelelően alkalmazható.*

49 Smith–Mahdavi–Carvalho–Tippett, 2006, 376. o.

2.2. A cyberbullying-cselekményekre alkalmazható rendelkezések

A *cyberbullying* mint az elkövetés helyére tekintettel sajátos bullyingtípus, szintén nem önálló bűncselekmény, ennek megfelelően *arra sem* vonatkozik külön jogi szabályozás. Ennek ellenére azonban az online térben effajta magatartást elkövető személy felelősségre vonása számos egyéb jogszabály rendelkezése alapján mégis lehetséges, az online térben elkövetett megfélemlítő magatartások egy része a különböző jogszabályokat figyelembe véve bűncselekménynek is minősíthető. A következőkben ezeknek a jogi rendelkezéseknek az áttekintésére kerül sor.

a) Az 1997-ben elfogadott, fentebb már hivatkozott PHA (*Protection from Harassment Act*) 1. cikke rögzíti a zaklató jellegű magatartások tilalmát, és bűncselekménynek minősíti azt, ha valaki olyan magatartást folytat, amely egy másik személy zaklatására irányul, és az elkövető tud vagy tudnia kellene arról, hogy magatartása a másik személy számára zaklatást jelent (2. és 2A. cikk). Zaklatás (*harassment*) akkor valósul meg, ha a személy magatartása a másik személyben félelmet kelt vagy számára szenvedést okoz. (7. cikk (2) bekezdés). Ez a tényállás alkalmazható az oktatási intézményben vagy munkahelyen elkövetett bullying-magatartásokra. A zaklató magatartás az online térben is megvalósulhat például tömeges mennyiségű, sértő tartalommal bíró üzenetek, e-mailek küldése által, amellyel az elkövető szándéka a másik személy megfélemlítése vagy számára fájdalom, szenvedés okozása (*cyberbullying-magatartások*).

A PHA 2012-ben egészült ki egy újabb bűncselekményi tényállással.⁵⁰ A PHA 2A. cikkében rögzített *stalking* a zaklatás súlyosabb esetét képezi, amely azon túl, hogy a másik személyben komoly félelmet kelt vagy számára szenvedést okoz, az elkövető részéről megszállottságot és rendkívüli mértékben ismételt elkövetést (pl. tartós követés, folyamatos felbukkanás stb.) feltételez. A PHA példálózó felsorolás formájában rögzíti a *stalking* leggyakoribb elkövetési magatartásait.

Online közegben a *stalking* (*cyber stalking*) szintén megjelenhet (pl. más személy internethasználatának, online levelezésének vagy más elektronikus kommunikációjának folyamatos ellenőrzése kémprogramok vagy nyomkövető alkalmazás telepítése által), amelyre a PHA vonatkozó 2A. szakasza alkalmazást nyerhet.

⁵⁰ A PHA 2A. cikkét a 2012-es *Protection of Freedoms Act* (A szabadságjogok védelméről szóló törvény) 111. cikke iktatta be.

A PHA hivatkozott rendelkezései az offline és online térben megvalósuló, zaklató jellegű magatartások esetén Angliában és Walesben alkalmazandók, míg a jogszabály második része (8–11. cikk) a Skóciában érvényes rendelkezéseket tartalmazza. A PHA rendelkezéseinek alkalmazásával kapcsolatban a gyakorlat azt mutatja, hogy bár a jogszabály rendelkezéseinek az online térben elkövetett magatartásokra való alkalmazása lehetséges, ez az eljáró bíróságok számára komoly nehézségeket okoz.⁵¹

A PHA mellett ugyanakkor a stalking-magatartások megelőzése érdekében külön jogszabályok elfogadására is sor került, így Anglia és Wales területén a 2019-ben elfogadott *Stalking Protection Act* (Zaklatás elleni védelemről szóló törvény, a továbbiakban SPA), míg Skóciában a 2010. évi *Criminal Justice and Licensing (Scotland) Act* (Büntető igazságszolgáltatási és engedélyezési törvény) 39. cikke tartalmaz további vonatkozó rendelkezéseket,⁵² miközben az SPA mintájára folyamatban van egy külön jogszabály elfogadása is.

Észak-Írország a zaklatás elleni védelem területén a PHA eredeti rendelkezéseivel szinte teljesen azonos, azonban önálló jogi szabályozást alakított ki az 1997-ben elfogadott *The Protection from Harassment (Northern Ireland) Order*⁵³ (Zaklatás elleni védelemről szóló rendelet, a továbbiakban PHO) jogszabály formájában. Ellentétben azonban az angol, a walesi és a skót országokban érvényesülő szabályokkal, Észak-Írországban a stalking hosszú ideig nem képezett önálló bűncselekményi tényállást, így konkrét vonatkozó szabályozás hiányában a magatartás elkövetője legfeljebb a PHO rendelkezései alapján volt felelősségre vonható. Skóciához hasonlóan azonban 2019-ben itt is megkezdődött egy, a másik három országban érvényesülő, a stalkingra vonatkozó, részletes rendelkezéseket tartalmazó, az említett magatartást bűncselekménynek minősítő külön jogszabály megalkotása, amelynek elfogadására végül 2022 áprilisában került sor.⁵⁴

b) A zaklatás elleni jogszabályok rendelkezései mellett Angliában, Walesben és Skóciában a korábban már hivatkozott, 1988-ban elfogadott MCA (*Malicious Communications Act*) rendelkezései is irányadók lehetnek. Az MCA 1. cikke kimondja, hogy bűncselekményt követ el az, aki egy másik személynek olyan levelet, elektronikus közlést vagy egyéb közlést küld, amely trágár vagy durván

51 Bliss, 2019, 217–228. o.

52 A stalkingra vonatkozó skót szabályozást részletesen ismerteti és elemzi: Middlemiss, 2014, 407–422. o.

53 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nisi/1997/1180/contents>

54 A *Protection from Stalking (Northern Ireland) Act* (Zaklatás elleni védelemről szóló törvény). Elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nia/2022/17/contents/enacted>

sértő üzenetet hordoz, illetve fenyegetést vagy valótlan vagy az üzenet küldője által valótlanul ismert vagy valótlanul vélt információt tartalmaz, valamint ha a közlés részben vagy egészben trágár vagy durván sértő jelleggel bír. A magatartás bűncselekménnyé minősítéséhez szükséges továbbá, hogy az elkövető célja a levél vagy más közlés elküldésével az, hogy szenvedést vagy aggodalmat okozzon a közlés címzettjének vagy más olyan személynek, akivel a közlés tartalmát megosztják. Az MCA előbbi rendelkezésének 2001-es módosítását⁵⁵ követően a tényállás az elektronikus úton továbbított levelekre, közlésekre is kiterjed.

Észak-Írországból hasonló rendelkezéseket tartalmaz a szintén 1988-ban elfogadott *Malicious Communications (Northern Ireland) Order* (Rosszindulatú közlésekről szóló rendelet, a továbbiakban MCO), amelynek normaszövege az MCA eredeti rendelkezésével egyezően rendeli büntetni a címzett számára kifejezetten félelemkeltés vagy szenvedés, szorongás előidézése szándékával küldött levél vagy más küldemény küldését. Érdemes megjegyezni, hogy a „levél vagy más küldemény” kifejezés nem foglalja magában az elektronikus közléseket, mivel – az MCA-val ellentétben – az északír szabályozás módosítására 2001-ben nem került sor.

c) A telefonon küldött üzenetek vonatkozásában az 1984-es *Telecommunications Act*⁵⁶ (Távközlési törvény) irányadó, amelynek 43. cikke „A nyilvános távközlési rendszer nem rendeltetésszerű használata” cím alatt bűncselekménnyé minősíti a nyilvános távközlési hálózat útján, trágár vagy durván sértő tartalommal bíró, illetve fenyegetést vagy valótlan vagy az üzenet küldője által valótlanul ismert vagy valótlanul vélt információt tartalmazó üzenet vagy más dolog küldését. A hivatkozott cikk szerint bűncselekménnyé minősül az is, ha az üzenet küldésének kifejezetten az a célja, hogy egy más személynek (címzett) bosszúságot, kellemetlenséget vagy szükségtelen aggodalmat okozzon, és az üzenet küldője tisztában van az üzenet valótlanságával, vagy a nyilvános távközlési rendszert tartósan erre a célra használja.

d) A cyberbullying-magatartások megítélésével és büntethetőségével kapcsolatosan mindenképpen figyelmet érdemel és különösen nagy relevanciával bír a

55 Az MCA 1. cikkének szövegét a 2001-es *Criminal Justice and Police Act* (A büntető igazságszolgáltatásról és a rendőrségről szóló törvény) 43. cikke módosította.

56 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1984/12/contents/enacted>

2003-ban elfogadott – és a jelen fejezetben korábban már szintén hivatkozott – CA (Communications Act), amely „A nyilvános elektronikus kommunikációs hálózat nem rendeltetésszerű használata” cím alatt több, az elektronikus közlésekkel összefüggő bűncselekményi tényállást rögzít.

A CA 127. cikke értelmében bűncselekményt követ el az, aki a nyilvános elektronikus kommunikációs hálózat útján olyan üzenetet vagy más dolgot küld, amely durván sértő vagy illetlen, trágár vagy fenyegető jelleggel bír, vagy akinek magatartása ilyen üzenet vagy más dolog elküldésére vezet. A személy bűncselekményt követ el abban az esetben is, ha azzal a céllal, hogy egy másik személynek bosszúságot, kellemetlenséget vagy szükségtelen aggodalmat okozzon, a nyilvános elektronikus kommunikációs hálózat útján általa tudottan hamis tartalommal bíró üzenetet küld, magatartása ilyen üzenet elküldését eredményezi, vagy a nyilvános elektronikus kommunikációs hálózatot tartósan erre a célra használja.

e) Az 1959-ben elfogadott, ám azóta már több alkalommal is módosított *Obscene Publications Act*⁵⁷ (Obszcén tartalmú kiadványokról szóló törvény, a továbbiakban OPA) bűncselekménynek minősíti az obszcén tartalmú cikk nyilvánosságra hozatalát. A fenti rendelkezés kapcsán a cikk, a szeméremsértő (obszcén) jelleg és a nyilvánosságra hozatal kifejezés egyaránt értelmezésre kerül.

Az OPA szerint a cikk kifejezés tágan értelmezendő, amennyiben az bármely olyan cikket jelent, amely olvasható (szöveges) és/vagy látható elemet, valamint bármely hang- vagy filmanyagot vagy egyéb képi megjelenítést tartalmaz.

A jogszabály céljára tekintettel egy adott cikk abban az esetben minősül szeméremsértőnek, amennyiben a cikk vagy – ha az két vagy több különböző elemet foglal magában – a cikk bármely eleme, azt egészében szemlélve alkalmas arra, hogy morális szempontból negatív hatást gyakoroljon olyan személyekre vagy negatív érzetet keltsen olyan személyekben, akik a cikk tartalmát képező anyagot – valamennyi releváns körülményt figyelembe véve – olvashatják, láthatják vagy hallhatják.

A cikk nyilvánosságra hozatala szintén tágan értelmezendő, az magában foglalja a cikk terjesztését, értékesítését, bérbeadását, kölcsönadását, továbbá eladásra vagy bérbeadásra való felajánlását. Abban az esetben pedig, ha a cikk látható elemet vagy

57 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/en/ukpga/1964/74>

felvételt tartalmaz, a nyilvánosságra hozatal alatt értendő ezen elemek megjelenítése, lejátszása, kivetítése, elektronikusan tárolt adatok esetén pedig azok továbbítása.⁵⁸

f) A POA [1986] egyes rendelkezéseinek bemutatására fentebb, a gyűlöletbeszédre vonatkozó részben már sor került, amelyek azonban a cyberbullying-magatartások megítélése szempontjából is relevanciával bírhatnak. A POA [1986] 5. cikke értelmében ugyanis bűncselekményt követ el, aki fenyegető vagy sértő szavakat használ, fenyegető, sértő vagy a közrendbe ütköző más magatartást tanúsít, vagy bármely fenyegető vagy sértő jelleggel bíró írásos, képi vagy más látható ábrázolást jelenít meg, amennyiben ezen magatartások bármelyikére olyan személy füle hallatára vagy szeme láttára kerül sor, aki számára ez a magatartás zaklatást jelent, riadalmat, fokozott aggodalmat vagy negatív érzetet kelt. (A POA [1986] 4A. cikke önálló bűncselekményként kezeli azt az esetkört, amikor a fenti magatartások valamelyikének tanúsítására kifejezetten azzal a szándékkal kerül sor, hogy az elkövető a magatartásával más személyt zaklasson vagy más személyben riadalmat, aggodalmat vagy negatív érzetet keltsen.)

A POA [1986] 5. cikkének alkalmazására cyberbullying-magatartás elkövetése esetén jellemzően olyankor kerülhet sor, amikor a mobiltelefont kameraként, videofelvétel készítésére, és nem pusztán szöveges üzenet vagy kép továbbítására használják.

g) A cyberbullying-magatartás sok esetben együtt jár az áldozat számítógépének vagy online fiókjának feltörésével. Az elkövető ilyenkor a számítógép vagy online fiók meghekkelését követően hozzáfér az áldozat személyes adataihoz, levelezéséhez, képeihez, amelyeket jellemzően azzal a céllal másol le, hogy ezeket később az áldozat zaklatására, megalázására használja. A zaklatás, illetőleg megalázás megtörténhet akár a személyes adatok nyilvános oldalon történő közzététele útján, akár úgy, hogy az elkövető a megszerzett adatokat harmadik személyekkel elektronikus levelezés útján (pl. csatolmányban megküldve) vagy telefonos üzenetben osztja meg. Idesorolhatók továbbá azok az esetek is, amikor a személyes adatok, képek megszerzésére ugyan számítógép vagy online fiók feltörésével kerül sor, azonban azok harmadik személyekkel

58 A szeméremsértő tartalommal bíró kiadványokkal kapcsolatos bírói gyakorlat köréből lásd: R v Phillip James McGuigan [1996] 2 Cr App R (S) 253, R v Land [1999] QB 65, R v GS [2012] 2 Cr. App. R. 14, R v Peacock (unreported, 6 January 2011, Southwark Crown Court, London, UK).

történő megosztására nem az online térben, hanem például az áldozat elektronikus levelezését, képeit kinyomtatva, papíralapon kerül sor. További példaként említhetők az iskolai közegben elkövetett visszaélészerű magatartások, amikor például a megszerzett adatok, képek megosztására az ún. virtuális tanulókörnyezetben (*Virtual Learning Environment, VLE*) csevegőüzenet formájában vagy chatfalon kerül sor. A cyberbullying körébe sorolható magatartás az is, amikor a számítógép vagy az online fiók feltörését követően nem a személyes adatok, képek harmadik személyekkel, nagyobb nyilvánossággal történő megosztására kerül sor, hanem az elkövető egy többek által használt közös tárhelyen tárolt vagy oda feltöltött adatot, dokumentumot (pl. házi feladat, egyetemi beadandó feladat stb.) töröl, és az adott személy számára így okoz kellemetlenséget.

A fenti esetekben a klasszikus magánjogi (személyiségvédelmi), titok- és adatvédelmi szabályok, jogkövetkezmények alkalmazásán túlmenően lehetőség van arra, hogy az adott magatartást az 1990-ben elfogadott, *Computer Misuse Act*⁵⁹ (Számítógépes visszaélésekről szóló törvény) szerinti bűncselekménynek minősítsék, és sor kerüljön a büntetőjogi következmények alkalmazására is.

h) A cyberbullying társadalomellenes viselkedésmódként is felfogható, mely esetekben alkalmazást nyerhetnek a 2014-ben elfogadott, *Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act*⁶⁰ (A társadalomellenes magatartásokról, bűncselekményekről és azok kezeléséről szóló törvény, a továbbiakban ABCPA) rendelkezései is.

Az ABCPA 2. cikkének (1) bekezdése szerint társadalomellenes viselkedésnek minősül az a magatartás, amely más személy számára zaklatást jelent vagy jelenthet, illetőleg riadalmat vagy aggodalmat, negatív érzetet kelt vagy kelthet. Társadalomellenes viselkedés továbbá az a magatartás, amely alkalmas arra, hogy valamely személynek a lakhatási helyzetével (pl. szociális bérlakás vagy saját tulajdon) kapcsolatosan, erre tekintettel kellemetlenséget vagy bosszúságot okozzon, valamint az a magatartás, amely alkalmas arra, hogy bármely személy számára a lakhatásával kapcsolatos kellemetlenséget vagy bosszúságot okozzon.

A társadalomellenes viselkedésekre vonatkozó jogszabályban rögzített intézkedések alkalmazást nyerhetnek minden olyan, 10. életévét már betöltött személy esetében,

59 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents>

60 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/12/contents/enacted>

akiről bizonyítható a fentebb részletezett társadalomellenes viselkedés (zaklatás, riadalom- vagy szenvedéskeltés) elkövetése, és az intézkedés elrendelése a sérelmet szenvedett személy vagy személyek további társadalomellenes magatartásuktól való megvédése érdekében szükséges.

2004-ben Skóciában és Észak-Írországban is külön jogszabály született a társadalomellenes magatartásokkal kapcsolatosan.⁶¹

i) Az 1996-ban és a 2013-ban elfogadott *Defamation Act*⁶² (Jó hírnév megsértéséről szóló törvény), (a továbbiakban DA [1996] és DA [2013]) rendelkezései a cyberbullying-cselekmények megvalósulásakor olyan esetben nyerhetnek alkalmazást, ha az adott közlés a jó hírnév súlyos sérelmét okozza vagy erre alkalmas.⁶³

A DA [2013] 1. cikkének (1) bekezdése szerint becsületsértő az olyan nyilvánosan, írásban, képi vagy más vizuális úton, gesztussal vagy más jelentéssel bíró módon kifejezett állítás, amely más – természetes vagy jogi – személy jó hírnevének súlyos sérelmét eredményezi.

Abban az esetben, ha az adott személy jó hírnevét, társadalmi megítélését sértő anyag közlésére az online térben, valamely honlapon történő közzététel útján kerül sor, a sérelmet szenvedett fél a honlap üzemeltetőjéhez fordulhat, és kérheti a jogsértő anyag eltávolítását. A jó hírnév megsértésével kapcsolatosan a honlapok üzemeltetőire vonatkozó részletszabályokat a 2013-ban elfogadott, *The Defamation (Operators of Websites) Regulations* tartalmazza.

A DA [1996] 1. cikke alapján ugyanakkor a felelősség alóli mentesülésre vezethet az, ha a fél bizonyítani tudja, hogy nem ő volt a panasszal érintett, a jogsértőnek vélt állítás, közlés szerzője, szerkesztője, nyilvánosságra hozója, a nyilvánosságra hozatal során az elvárható gondosságnak megfelelően járt el, és nem tudta és nem volt oka azt hinni, hogy magatartása valamely jó hírnevet sértő állítás nyilvánosságra hozatalát eredményezi vagy ahhoz hozzájárul. (Az angol jogban ezt nevezik az „ártatlan terjesztés” (*defence of innocent dissemination*) esetének.)

61 L. Antisocial Behaviour etc. (Scotland) Act 2004 és Anti-social Behaviour (Northern Ireland) Order 2004.

62 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26/contents/enacted>

63 A súlyos sérelem értelmezéséhez lásd: *Cooke & Anor v MGN Ltd & Anor* [2014] EWHC 2831 (QB), *Ames v Spamhaus* [2015] EWHC 127 (QB), *Lachaux v Independent Print Ltd* [2017] EWCA Civ 1334, *Lachaux v Independent Print Ltd & Anor* [2019] UKSC 27, *Brett Wilson LLP v Persons Unknown* [2015] EWHC 2628 (QB), *Euroeco Fuels (Poland) Ltd & Ors v Szczecin And Swinoujscie Seaports Authority SA & Ors* [2018] EWHC 1081 (QB)

2.3. A munkahelyen és az oktatási intézményekben megvalósuló cyberbullying-magatartások megítélése

A cyberbullying mint a bullying sajátos, az online térben megvalósuló típusa, a mindennapi élet számtalan területén megjelenhet, erre tekintettel adott esetben további, szektorális jellegű jogszabályok alkalmazására is sor kerülhet.

a) A zaklató jellegű magatartások egyik leggyakoribb terepe a munkavégzés helye, ahol napjainkban szintén egyre hangsúlyosabbá válnak az online térben kifejtett zaklatásszerű (bullying-)magatartások. Amíg ugyanis a zaklatással (harrassment) szemben – képezze annak alapját akár az adott személy életkora, neme, nemi identitása, fogyatékosága, családi állapota, terhessége, faji vagy vallási hovatartozása, szexuális irányultsága – az angol jog összetett szabályozás útján lép fel, addig a zaklatás tényállása alá nem vonható bullyingmagatartásokat a jog alapvetően nem tekinti jogellenesnek. Noha a munkahelyen történő, zaklató jellegű magatartásokra vonatkozó jogi keretek megalkotásának igénye már az 1990-es évektől kezdve megfogalmazódott,⁶⁴ az Egyesült Királyságban a mai napig nem létezik olyan jogszabály, amely kifejezett rendelkezéseket tartalmazna az effajta cselekményekre, vagy lehetővé tenné az elkövetők felelősségre vonását.

Az 1974-ben elfogadott *Health and Safety at Work Act*⁶⁵ (Munkaegészségi és -biztonsági törvény, a továbbiakban HSWA) értelmében a munkáltatónak kötelezettsége biztosítani a biztonságos munkakörnyezetet munkavállalói számára. Abban az esetben, ha egy adott munkavállaló a munkahelyén, az ott használt számítógépes infrastruktúra felhasználásával válik bullying- vagy cyberbullying-cselekmény áldozatává, a munkáltató nem tesz eleget a HSWA által előírt kötelezettségének.⁶⁶

A fentebb (a jelen fejezet (a) pontjában már hivatkozott) zaklatás elleni jogszabály, a PHA alapvetően a zaklatással kapcsolatos általános szabályokat rögzít, és nem

64 1996-ban került a parlament elé a *Dignity at Work Bill* (Munkahelyi méltóságról szóló törvényjavaslat), amely általános jelleggel tiltotta volna meg a munkavégzés helyén a zaklató jellegű magatartásokat. A törvényjavaslat végül nem került elfogadásra. A törvényjavaslat előkészítésének és tárgyalásának folyamatáról, valamint az elutasítás mögöttes indokairól lásd részletesen: Harthill, 2008, 286–289. o.

65 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/contents>

66 Vö.: Walker v Northumberland County Council [1994] EWHC QB 2; First Global Locums Ltd & Ors v Cosias [2005] EWHC 1147 (QB); Merelie v Newcastle Primary Care Trust [2006] EWHC 150 (QB). Lásd továbbá: Leighton, 2014, 15–23. o.

tartalmaz külön rendelkezést a munkahelyen elkövetett zaklatás tényállására. Ennek ellenére a Lordok Háza 2006-ban a *Majrowski v Guy's and St Thomas's NHS Trust* ügyben úgy foglalt állást, hogy a munkavállaló az őt ért munkahelyi zaklatás miatti kártérítési igényét a PHA rendelkezésére is alapíthatja.⁶⁷ Utóbb a gyakorlatban ez több alkalommal is megerősítést nyert,⁶⁸ bár olyan ítéletek is ismertek, ahol az eljáró bíró a zaklatás PHA által rögzített tág értelmű, általános tilalmát nem látta alkalmazhatónak.⁶⁹

Észak-Írországbán a biztonságos munkakörnyezet biztosításának kötelezettségét a 2000-ben elfogadott (és azóta már több alkalommal módosított) *Management of Health and Safety at Work Regulations* (Az egészség és a biztonság munkahelyi kezeléséről szóló rendelet) írja elő. A munkahelyi zaklatás esetére ugyanakkor itt sem található konkrét szabályozás, hanem más jogszabályok, így a korábban már hivatkozott PHO, MCO, alkalmazást nyerhetnek továbbá a már szintén módosított, 1976. évi *Sex Discrimination Order* (Nemi megkülönböztetésről szóló rendelet) egyes rendelkezései is.

b) A zaklató jellegű magatartások másik domináns területe az oktatás. Az Egyesült Királyságban az 1990-es évek végén került sor az oktatás átfogó reformjára. Az 1998-ban elfogadott *School Standards and Framework Act*⁷⁰ (Az iskolai követelményekről és keretrendszeréről szóló törvény) az állami fenntartású iskolák számára kötelezően előírta ún. bullyingellenes irányelvek kidolgozását. A hivatkozott rendelkezés 2003 óta az állami fenntartású oktatási intézmények mellett már a magánintézmények esetében is kötelezően alkalmazandó. Az iskolák által kidolgozott bullyingellenes irányelvek az intézmények honlapján jellemzően elérhetők.

A 2006-ban elfogadott *Education and Inspections Act*⁷¹ (Az oktatásról és az oktatás ellenőrzéséről szóló törvény, a továbbiakban *EIA*) 89. cikk (1) bekezdésének b) pontja kimondja, hogy az iskola vezetője intézkedéseinek meghatározása során köteles tekintettel lenni arra, hogy az iskola tanulóit helyes viselkedésre, valamint mások, így különösen tanuló társaik tiszteletére nevelje, és megelőzze a tanulók közötti zaklató jellegű magatartások bármely formáját. Lényeges, hogy az intézmény vezetője az

67 *Majrowski v. Guys and St Thomas's NHS Trust* [2006] UKHL 34; [2006] IRLR 695

68 *Green v DB Group Services (UK) Ltd.* [2006] EWHC 1898 (QB); [2006] IRLR 764. Az ítéletben foglalt megállapításokat részletesen elemzi és értékeli: Harthill i. m. 284–285. o.

69 *Crossland v Wilkinson Hardware Stores Ltd.*, [2005] EWHC 481 (Q.B.); *Daniels v Commissioner of Police of the Metropolis*, [2006] EWHC 1622 (Q.B.)

70 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/31/contents>

71 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/contents>

által meghatározott bullyingellenes irányelvek betartásáért – az észszerűség határai között – felelős abban az esetben is, ha a tanuló az oktatási intézmény helyiségein kívül tartózkodik, és nem áll az iskolai személyzet közvetlen felügyelete alatt. A jogszabály ez utóbbi rendelkezése különösen nagy jelentőséggel bír, hiszen a bullyingmagatartások jelentős része az iskolán kívül történik. Az más kérdés, hogy ennek megvalósításáról és annak mikéntjéről a jogszabály már hallgat.

Jól érzékelhető, hogy az előbbieken említett jogszabályok az oktatási intézményekben előforduló, valós térben elkövetett bullyingmagatartások elleni rendelkezéseket tartalmaznak. Az elektronikus kommunikációs eszközök használatának általánossá válása következtében az iskolai bullyingjellegű magatartások egyre inkább áthelyeződnek az online térbe, így többek között a közösségimédia-oldalakra is, amelyek kezelése nemcsak az Egyesült Királyságban, hanem világszerte fokozódó problémát jelent.⁷² Az oktatási intézmények bullyingellenes irányelve éppen ebből kifolyólag jellemzően kiterjednek az elektronikus kommunikációs eszközök útján, illetőleg az online térben megvalósuló zaklató jellegű magatartások megelőzésére, elkövetésük esetére pedig rendelkeznek továbbá az oktatási intézmény dolgozóinak eljárási lehetőségeiről, illetőleg az elkövetővel szemben alkalmazható szankciókról.

Az EIA az oktatási intézmény dolgozói számára általánosságban rögzíti a különböző eszközök (pl. mobiltelefon) tanulóktól való elkobzásának lehetőségét. A jogszabály a pedagógus számára lehetővé teszi továbbá azt, hogy a bullyingcselekmény feltárása érdekében a tanulótól az üzenet vagy akár a mobiltelefon tartalmának feltárását kérje, a kérést megtagadó tanulóval szemben pedig fegyelmi intézkedés alkalmazására van lehetőség.

Az *angliai és walesi magánintézmények* vonatkozásában az *Education (Independent School Standards) (England) Regulations*⁷³ (A nem állami fenntartású oktatási intézményekre vonatkozó jogszabályi keretrendszer) tartalmaz rendelkezéseket. A jogszabály tanulók jólétéről, egészségéről és biztonságáról szóló 3. részében rögzítést nyer, hogy az iskola tulajdonosa, amennyiben az észszerűen megvalósítható, bullyingellenes stratégia kidolgozása útján köteles biztosítani a bullyingjellegű magatartások elkövetésének megelőzését.

Az Egyesült Királyság egyes részein további szabályok is alkalmazandók az iskolán belüli bullyingmagatartások megelőzése érdekében.

Skóciában a 2007-ben elfogadott *Schools (Health Promotion and Nutrition) (Scotland) Act*⁷⁴ (Az iskolai egészségfejlesztésről és étkeztetésről szóló törvény) az iskolákkal szemben követelményként rögzíti az egészségfejlesztést, amely a gyermekek szellemi,

72 Vö.: Marczak–Coyné, 2010, 182–193. o.

73 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2014/3283/schedule/made>

74 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2007/15/contents/2008-08-04>

érzelmi, szociális és fizikai egészségét és jóllétét egyaránt magában foglalja. A 2004-es *Education (Additional Support for Learning) (Scotland) Act*⁷⁵ alapvetően a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek és fiatalok számára nyújtandó támogatásról rendelkezik, amely magában foglalja a bullyingcselekmény elszenvedése miatt nehézségekkel küzdő gyermekek és fiatalok támogatását is.

Észak-Írországbán a 2003-as *Education and Libraries (Northern Ireland) Order*⁷⁶ (Az oktatásról és könyvtárakról szóló rendelet) 18. cikke rögzíti, hogy a tanulók közötti bullyingjellegű magatartások megelőzése érdekében valamennyi részben vagy egészben államilag támogatott oktatási intézmény köteles bullyingellenes politika kidolgozására. Noha már 2016-ban elfogadásra került, azonban az észak-írországi iskolák gyakorlatában csak 2021. szeptember 1-től alkalmazandó az *Addressing Bullying in Schools Act (Northern Ireland)*⁷⁷ (Az iskolai bullyingmagatartások kezeléséről szóló törvény), amely az iskolák számára kötelezettségeket ír elő a bullyingjellegű magatartások megelőzése érdekében. (A jogszabály 1. szakasza egyébként meghatározza a bullying fogalmát.⁷⁸) A jogszabály kötelezővé teszi továbbá az egyes bullyingesetek rögzítését is, ideértve annak elkövetési módját és körülményeit, a cselekmény elkövetésének hátterében meghúzódó motivációs tényezőket, valamint azt, hogy az iskola miként kezelte az esetet, milyen következményeket alkalmazott stb.

3. Az online térben elkövetett gyűlölet- és bullyingcselekmények elleni hatósági fellépés kikényszeríthetősége. A megelőzés lehetőségei

Az online térben elkövetett olyan gyűlöletcselekmények esetén, amelyeket valamely jogszabály kifejezetten bűncselekménynek minősít, a büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazására a büntetőeljárás-jogi szabályok szerint került sor. A nyomozó hatóság bizonyítékok összegyűjtésére irányuló tevékenysége során lényeges szerep jut a bűncselekmény áldozatának is, hiszen az ő részletes beszámolója, tanúvallomása az

75 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/asp/2004/4/contents/2014-08-01>

76 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/nisi/2003/424/contents/made>

77 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/en/ni/2016/25/contents>

78 A bullying-magatartás magában foglalja – de nem kizárólagosan – bármely olyan szóban, írásban vagy elektronikus úton tett kifejezés vagy más cselekmény, valamint ezek kombinációjának valamely tanuló vagy tanulók csoportja által egy másik tanulóval vagy tanulók csoportjával szembeni ismételt használatát, melynek célja ez utóbbiak számára fizikai vagy érzelmi sérelem okozása.

ügy során elsődleges bizonyítékul szolgál. Másrészről azonban, a bűncselekménynek minősíthető cyberbullying-cselekmények esetén ugyanakkor a tényállás teljes feltárása és a bizonyítási eljárás gyakran meglehetősen nehéz, minthogy az áldozat számára a cyberbullying-magatartás felidézése érzelmileg gyakran nagyon megterhelő, különösen olyan esetekben, amikor a cselekmény elkövetésére hosszabb időn keresztül került sor, és emiatt az áldozat számára komoly lelki sérelmet okozott.

Míthogy az Egyesült Királyságban a bullying- és cyberbullying-magatartás nem képez önálló bűncselekményi tényállást, büntetőjogi következmények alkalmazására csak azokban az esetekben kerülhet sor, amennyiben az adott cselekmény más bűncselekményi tényállás elemeit is megvalósítja. Ennek hiányában a cselekmény áldozatává vált személy az általa elszenvedett sérelem miatt legfeljebb polgári jogi (kártérítési) igényt érvényesíthet a jogsértővel szemben.

Ahogy fentebb rögzítésre került, a bullying- és cyberbullying-cselekményekre leggyakrabban a munkahelyen vagy az oktatási intézményben kerül sor. Előbbi vonatkozásban elmondható, hogy bár az angol jog a munkáltató oldalán rögzíti a megfelelő munkakörülmények – ideértve a munkavállalók szellemi és lelki jóllétét is – biztosításának kötelezettségét, *a bullyingjellegű magatartások kezelése alapvetően munkahelyi keretek között, „zárt ajtók mögött” történik. Hatósági fellépésre csak olyan esetben kerül sor, ha a bullyingmagatartás büntető- vagy egyéb jogi minősítése valamely jogszabály alapján lehetséges*, így például akkor, ha az adott magatartás magában foglalja a zaklatás tényálláselemeit vagy például egyben becsületsértést is megvalósít.

Az oktatási intézmények esetén – ahogyan ez fentebb már szintén rögzítést nyert – számos jogszabályi rendelkezés létezik, amelyek célja az iskolai keretek között megvalósuló bullyingmagatartások megelőzése, illetőleg a már megtörtént cselekmények kezelése. Hasonlóan azonban a munkahelyen megvalósuló bullying-magatartásokhoz, *az iskolai, tanulók közötti effajta magatartások esetén is a „helyi”, az oktatási intézmény általi kezelés az elsődleges*. Az iskola rögzíti egyrészt az elkövetett magatartást, annak hátterét, valós vagy vélt okait, valamint a kezelés módját is (pl. alkalmazott következmény, fegyelmi jellegű intézkedés) és támogatást (pl. pszichológus igénybevételenek lehetősége) nyújt a bullyingmagatartás áldozata számára, amennyiben ezt igényli.

A bullying/cyberbullying-magatartások elkövetői – életkoruk miatt – sok esetben még cselekményük bűncselekménnyé minősítése esetén sem vonhatók (büntetőjogi) felelősségre. Olyan esetekben azonban, amikor a magatartás társadalomellenes viselkedésként értékelhető, a külön jogszabályban (ABCPA) rögzített intézkedések már 10. életévét betöltött személlyel szemben is alkalmazhatók, amennyiben bizonyítható, hogy az intézkedés elrendelése az adott társadalomellenes viselkedés folytán sérelmet

szenvedett személy vagy személyek további társadalomellenes magatartásoktól való megvédése érdekében szükséges.

Az angol jog szerint a polgári jogi igényérvényesítés – amennyiben a bullying/cyberbullying-magatartás egyben valamilyen személyiségi jogot sértő magatartást is megvalósít – lehetséges ugyan, azonban komoly megfontolást igényel, tekintettel annak meglehetősen magas eljárási költségeire.

Azokban az esetekben, amikor a jogsértő magatartás (pl. becsületsértés) elkövetésére az interneten kerül sor, a sérelmet szenvedett fél a honlap üzemeltetőjéhez fordulhat, és kérheti a jogsértő tartalom eltávolítását. A honlap üzemeltetője számára azonban a DA [2013] korábban már hivatkozott 1. szakasza lehetőséget biztosít arra, hogy az ún. „ártatlan terjesztésre” hivatkozzon, azonban csak addig az időpontig, amíg tudomást nem szerez arról, hogy a honlapon közzétett tartalom a becsület vagy a jó hírnév megsértésére alkalmas lehet.

Amennyiben a sérelmet szenvedett fél a polgári jogi igényérvényesítést választja, és az eljárás eredményeként az adott ügyben ítélet születik, a fentebb már szintén hivatkozott *Defamation (Operators of Websites) Regulations* rögzíti annak lehetőségét, hogy a bíróság az alperest az ítélet összefoglalásának közzétételére kötelezze. Rögzítést érdemel ugyanakkor, hogy a bírói gyakorlatban ilyen jellegű ítélet meghozatalára meglehetősen ritkán kerül sor.⁷⁹

A gyűlöletalapú, illetőleg bullyingjellegű magatartások szempontjából különösen nagy jelentőséggel bír azok megelőzése. A gyűlölet-bűncselekmények elleni harc jegyében az Egyesült Királyság kormánya első alkalommal 2016-ban hirdetett akciótérvet, amelynek újragondolt változatát 2018-ban tette közzé újabb kétéves időszakra.⁸⁰ Az akciótér célja részben a bűncselekmények elkövetésének megelőzése, másrészt a bűncselekményekre való válaszlépések megfogalmazása, jelentés készítése az elkövetett cselekményekről, valamint az áldozatok támogatásának növelése. A megfogalmazott célok megvalósulásának elősegítésére a kormányzat anyagi támogatást is biztosított, amelynek szétosztására és felhasználására pályázati alapon került sor a civil szférában működő szervezetek által.

A gyűlölet-bűncselekmények elleni harc során különös figyelmet kap a cselekmények bejelentése. A rendőrség felé történő közvetlen, telefonos bejelentés mellett a bűncselekmény elkövetésének szemtanúi vagy áldozatai online, a <https://www.report-it>.

79 Az ítélet összefoglalójának közzétételével kapcsolatosan a bírói esetjogból lásd: Shakil-Ur-Rahman v ARY Network Ltd [2016] EWHC 3110 (QB), Turley v UNITE the Union & Anor [2019] EWHC 3547., Monir v Wood [2018] EWHC 3525 (QB)

80 Az akciótér elérhető: <https://www.gov.uk/government/publications/hate-crime-action-plan-2016>

org.uk/ címen is jelzéssel élhetnek. A bejelentőlap az angol mellett számos más nyelven (pl. lengyel, román, kurd, fárszi, szomáli stb.) nyelven is elérhető. Az áldozatok számára a korábban már említett akcióterv keretében számos szervezet nyújt segítséget és üzemeltet információs honlapot, amelyen keresztül szintén lehetőség van a bűncselekmény bejelentésére.⁸¹

A bűncselekménynek nem minősülő, ugyanakkor folyamatosan növekvő társadalmi problémát okozó bullying- és cyberbullying-magatartások megelőzése szintén komoly feladat. Az Egyesült Királyságon belül különösen nagy figyelmet kap az oktatási intézményeken belüli bullyingmagatartások megelőzése és kezelése. Ahogyan fentebb már említést nyert, az oktatási intézmények kötelesek bullyingellenes stratégiát kidolgozni, amely jellemzően rögzíti a pedagógusok, iskolai dolgozók eljárási lehetőségeit is a megvalósult bullyingmagatartások esetén.

A brit kormányzat honlapján ugyanakkor számos segédanyag hozzáférhető, amelynek célja kifejezetten az, hogy az oktatási intézmények vezetői és dolgozói számára a bullyingmagatartások definiálása, tipizálása és az alkalmazható jogi háttérének ismeretetésén túl ajánlásokat fogalmazzon meg a bullyingmagatartások megelőzése és az arra adandó válaszlépések kidolgozása érdekében.⁸² A segédanyagok felhívják továbbá a figyelmet az iskolai bullying (ideértve a cyberbullying- eseteket is) áldozatait és azok szüleit segítő szervezetekre és azok tevékenységére (pl. Anti-Bullying Alliance (ABA), The Diana Award, Kidscape, The Bullying Intervention Group (BIG) Award), valamint az ilyen céllal létrehozott honlapokra,⁸³ amelyek egy része a tudatos internethasználat kialakítása mellett az online felületen lehetővé teszi a bullyingmagatartás bejelentését is. A tudatosítás szempontjából különösen nagy jelentősége van az áldozatok tájékoztatásának, így például arra vonatkozóan, hogy a bullyingmagatartások rendőrség felé történő jelzésén túl milyen más lehetőségeik vannak, hogyan terjeszthetnek például elő panaszt az adott oktatási intézménnyel szemben.⁸⁴

81 Ilyen honlapok például a <https://www.stophateuk.org/>, valamint a <https://tellmamauk.org/>, amelyet kifejezetten a muszlim áldozatok megsegítésére hoztak létre, míg a <https://cst.org.uk/> az antiszemita indíttatású cselekmények áldozatainak nyújt segítséget. Egyéb támogató szervezetek gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos honlapjai: <https://www.deafplus.org/services/>, <https://reportracismgrt.com/>, <https://galop.org.uk/hatecrime/>, <https://www.mencap.org.uk/>, <https://www.changingfaces.org.uk/get-involved/campaign-with-us/visible-hate/>

82 Az egyes segédanyagok elérhetőek: <https://www.gov.uk/government/publications/preventing-and-tackling-bullying>

83 Lásd például: <https://www.childnet.com/>, <https://www.digizen.org/>, <https://www.internetmatters.org/>, <https://www.thinkuknow.co.uk/>, <https://www.gov.uk/government/groups/uk-council-for-child-internet-safety-ukccis>, <https://www.nationalbullyinghelpline.co.uk/kids.html>

84 L. <https://www.gov.uk/complain-about-school>

4. A szolgáltatók, intézmények felelőssége

Az Egyesült Királyságban a személyek társadalmi megítélését, jó hírnevét sértő online közlések száma – többek között a közösségi média (pl. Facebook, Twitter) egyre terjedő használatának is köszönhetően – napjainkban egyre növekszik, ami az online felhasználók számára is fokozódó kockázattal jár. Az online térben való véleménynyilvánítás és az azzal megvalósuló jogsértések, valamint az azok kezelésével kapcsolatosan felmerülő kérdések az internetszolgáltatókat (*Internet service providers, ISPs*) a problémakör egyik legfontosabb szereplőjévé tették: az internetszolgáltatók és a közösségi-média-szolgáltatók felelősségének szabályozása már hosszú ideje a jogtudomány és a jogalkalmazás figyelmének középpontjában áll.⁸⁵ Az internetszolgáltatók felelősségére vonatkozó rendelkezések számos jogszabályban megjelennek, a továbbiakban – a vonatkozó ítélkezési gyakorlatra is kitérve – ezek rövid ismertetésére kerül sor.

a) A fentebb már hivatkozott DA [2013] a jogsértő tartalom közzétételének esetére külön rendelkezést tartalmaz az internetszolgáltatók felelősségére vonatkozóan.

A DA [2013] 5. cikke szerint az internetes honlap üzemeltetőjének felelőssége a jogsértő közlést tevő személy beazonosíthatóságának függvényében alakul.⁸⁶ Az internetszolgáltató ugyanis hivatkozhat arra, hogy a jogsértő tartalommal bíró közleményt nem ő tette közzé a honlapon. Az internetszolgáltató ugyanakkor még erre való hivatkozás esetén sem mentesülhet a felelősség alól, ha a sérelmet szenvedett fél bizonyítja, hogy a jogsértő tartalommal bíró közleményt a honlapon közzétevő fél személye nem volt beazonosítható, a közleménnyel kapcsolatosan jelzéssel (panasz) élt az internetszolgáltató felé, és ez utóbbi a sérelmet szenvedett fél jelzésére való válaszadást elmulasztotta. (A közleményt a honlapon közzétevő fél személye akkor tekinthető beazonosíthatónak, ha a sérelmet szenvedett félnek elegendő információja áll rendelkezésére ahhoz, hogy az adott személlyel szemben eljárást kezdeményezzen.)

A DA [1996] 1. cikke alapján ugyanakkor a felelősség alóli mentesülésre vezethet az, ha a fél bizonyítani tudja, hogy nem ő volt a panasszal érintett, a jogsértőnek vélt állítás, közlés szerzője, szerkesztője, nyilvánosságra hozója, a nyilvánosságra hozatal során az elvárható gondosságnak megfelelően járt el, és nem tudta és nem volt oka azt hinni,

⁸⁵ Alkiviadou, 2019, 19–35. o.; Banks, 2010, 233–239. o.; Bakalis, 2018, 86–110. o.; Perry–Olsson, 2009, 185–199. o.

⁸⁶ Az 5. cikk részletes ismertetését és annak kritikáját lásd: Mullis–Scott, 2014, 100–102. o.

hogy magatartása valamely jó hírnevet sértő állítás nyilvánosságra hozatalát eredményezi vagy ahhoz hozzájárul.

b) 2002-ben a *The Electronic Commerce (EC Directive) Regulations*⁸⁷ ültette át az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelvet,⁸⁸ amelynek 4. szakasza rendelkezik a *közvetítő szolgáltatók* felelősségéről, meghatározva azt a három esetkört (egyszerű továbbítás [*mere conduit*], gyorsítótárolóban történő rögzítés [*caching*] és tárhelyszolgáltatás), amikor a szolgáltató mentesülhet a felelősség alól.

Az *egyszerű adatátvitel* kapcsán az angol szabályozás 17. cikke rögzíti, hogy az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatás esetén, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információnak hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából vagy a hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosításából áll, a szolgáltató nem tartozik felelősséggel az adat továbbítása folytán felmerülő károk megtérítéséért, továbbá más anyagi természetű vagy büntetőjogi jellegű felelősség sem terheli, feltéve, hogy az adatátvitelt nem a szolgáltató kezdeményezte, az adatátvitel címzettjét nem ő választotta meg, és nem ő választotta meg vagy módosította a továbbított adatot. A cikkben rögzített adatátvitel magában foglalja a továbbított adat automatikus, közbelső és átmeneti tárolását, amennyiben erre az adatátvitel hírközlő hálózaton történő továbbításának kizárólagos céljával kerül sor, és az adat tárolása nem haladja meg az adatátvitelhez észszerűen szükséges időt.

A fenti jogszabály 18. cikke rendelkezik az adatok gyorsítótárolóban történő rögzítésének esetéről. Abban az esetben, ha az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött valamely adat hírközlő hálózaton keresztül történő továbbításából áll, a szolgáltató nem tartozik felelősséggel az adat automatikus, közbelső és átmeneti tárolása folytán felmerülő károk megtérítéséért, valamint más anyagi természetű vagy büntetőjogi jellegű felelősség sem terheli, ha erre kizárólagosan abból a célból kerül sor, hogy a szolgáltatás más igénybe vevői számára azok kérésére hatékonyabbá váljon az adat későbbi továbbítása. Az uniós irányelvvel összhangban az angol szabályozás a felelősség alóli mentesülés további feltételeként szabja, hogy

87 A jogszabály elérhető: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2002/2013/contents/made>

88 Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól, HL L 178, 2000. 7. 17., 1–16. o.

- a) a szolgáltató az adatot nem módosítja;
- b) a szolgáltató megfelel az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos feltételeknek;
- c) a szolgáltató betartja az információk frissítése tekintetében az ágazatban széles körben elismert és alkalmazott szabályokat;
- d) a szolgáltató a technológiát csak az ágazatban széles körben elfogadott és alkalmazott jogszerű módon használja arra a célra, hogy adatokat szerezzen az információ felhasználásáról; valamint
- e) a szolgáltató haladéktalanul intézkedik a tárolt információ törléséről vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, amint ténylegesen tudomást szerez arról, hogy az információt az adatátvitel forrásánál törölték a hálózatról vagy megszüntették az ahhoz való hozzáférést, vagy bíróság, illetve közigazgatási hatóság rendelte el a törlést vagy a hozzáférés megszüntetését.

A szabályozás 19. cikke szerint a szolgáltató szintén nem tartozik felelősséggel, és más anyagi természetű vagy büntetőjogi jellegű felelősség sem terheli az információk társadalommal összefüggő olyan szolgáltatás esetén, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információ tárolásából áll (tárhelyszolgáltatás), feltéve, hogy

- a) a szolgáltatónak nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának; vagy
- b) a szolgáltató, amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, és
- c) a szolgáltatás igénybe vevője nem a szolgáltató irányítása alatt vagy ellenőrzése mellett jár el.⁸⁹

c) Az internetszolgáltatók felelősségével kapcsolatosan számos ítélet is született az angol bírói gyakorlatban. Ezek kapcsán elmondható, hogy az internetszolgáltatók megítélése meglehetősen ellentmondásos: volt olyan eset, amikor megállapításra került a szolgáltató felelőssége, mivel a bíróság nem látta alkalmazhatónak a DA [1996] 1. cikke szerinti kivétel alkalmazását,⁹⁰ míg más esetben

89 A 19. cikk szerinti kivételi kör alkalmazásával kapcsolatosan az ítélkezési gyakorlatból lásd: Karim v Newsquest Media Group [2009] EWHC 3205 (QB), Kaschke v. Gray [2010] EWHC 690 (QB), Davison v Habeeb [2011] EWHC 3031 (QB), Tamiz v. Google [2012] EWHC 449 (QB), McGrath v. Dawkins [2012] EWHC B3 (QB), McAlpine v. Bercow [2013] EWHC 1342 (QB), Cairns v. Modi [2012] EWCA Civ 1382.

90 Godfrey v. Demon Internet Limited [1999] EWHC QB 240

a szolgáltató tevékenységét egyszerű adatátvitelként ítélte meg, és ennek megfelelően mentesítette a felelősség alól.⁹¹ Abban az esetben ugyanis, ha egy internetszolgáltató a kommunikáció során mindössze passzív közegként van jelen, nem tekinthető az adat, információ közzétevőjének. Ezt erősítette meg az eljáró bíróság a Google-lel szemben indított ügyben is, megállapítva, hogy a Google mint keresőmotor pusztán a kereteit adja annak, hogy mások az interneten információkat keressenek, ugyanakkor nincs lehetősége arra, hogy előzetesen kiszűrje a töredéktalálatokban megjelenő, esetlegesen jogsértő tartalmakat, erre tekintettel felelőssége nem állapítható meg.⁹² Lényeges, hogy a keresőmotorok üzemeltetője esetében a felelősség még abban az esetben sem állapítható meg, ha a jogsértő tartalom létezéséről már értesítették. Hasonlóképpen, nem került sor a szolgáltató felelősségének megállapítására a már archivált, töredéktalálatban megjelenő tartalomért.⁹³ Összegzésként rögzíthető, hogy az angol jogban a keresőmotorok üzemeltetői a jó hírnevet sértő, társadalmi megítélést negatív módon befolyásoló internetes tartalomért való felelősség szabályainak alkalmazása alól teljes immunitást élveznek.

Az internetszolgáltatók felelősségére vonatkozó angol jogi szabályozást és kapcsolódó ítélkezési gyakorlatot áttekintve elmondható, hogy a felelősség megállapításának kérdése továbbra is meglehetősen bizonytalan, különösen az egyszerű adatátvitel és a tartalomszolgáltatás közötti határvonal megvonása jelent nehézséget. (Ezt tükrözik a Google-lel szemben indított eljárásokat lezáró ítéletek is: amíg ugyanis a Google tevékenységét a bíróság keresőmotorként egyszerű adatátvitelként ítélte meg, és nem állapította meg a felelősségét, addig blogüzemeltetőként a jogsértő tartalomról történő értesítést követően már megállapíthatónak találták.)

d) Az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtók felelősségével kapcsolatosan említést érdemel egy további jogszabály, a 2009-ben elfogadott *Coroners and Justice Act* (a továbbiakban CJA), amely a halottképek tevékenységére és a büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz. A CJA elfogadásának egyik célja az volt, hogy az elkövetők bűncselekményeik dokumentálásából és az így készített képek, hang- vagy videofelvétel közzétételével ne tehessenek szert előnyökre. Másrészt, a jogszabály

91 *Totalise Plc v Motley Fool Ltd.* [2001] EWHC 706 (QB); *Bunt v. Tilley* [2006] EWHC 407 (QB)

92 *Metropolitan International Schools Ltd v. Design Technica Corp.* [2009] EWHC 1765 (QB)

93 *Budu v. BBC* [2010] EWHC 616 (QB)

bűncselekménnyé nyilvánította a 18. életévét be nem töltött személyekről készült, pornográf jellegű képek birtoklását. A CJA 13. sz. jegyzéke a pornográf jellegű képek birtoklásáért való felelősséget kiterjeszti az Angliában, Walesben vagy Észak-Írországból bejegyzett internetszolgáltatókra is, ha a szolgáltató az Európai Gazdasági Térségen belül, de az Egyesült Királyság területén kívül az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtása során gyermekről készült tiltott képet birtokában tart. A 13. sz. jegyzék – egy többes, összetett feltételrendszer teljesülésének esetén – lehetővé teszi az internetszolgáltató felelősség alóli mentesülését egyszerű adatátvitel, adatok gyorsítótárban történő rögzítése és tárhelyszolgáltatás esetén.

A CJA értelmében büntetendő az öngyilkosság elkövetésére való bátorítás, valamint az abban való közreműködés, ehhez kapcsolódó a CJA 61. cikke az internetszolgáltatók felelősségéről. A 61. cikk utal arra, hogy a CJA 12. sz. jegyzéke speciális rendelkezéseket tartalmaz az 1961-es *Suicide Act* (Öngyilkosságról szóló törvény) 2. cikkében és a *Criminal Justice Act (Northern Ireland)* 13. cikkében azonos címmel (Felelősség más személy öngyilkosságában való közreműködésben) rögzített tényállások alkalmazásának esetére, amennyiben a hivatkozott szakaszok szerint a felelősséget kiterjeszti az internetszolgáltatókra is.

A 12. sz. jegyzék szerint az öngyilkosságban való közreműködésért való felelősség internetszolgáltatókra történő kiterjesztésére Angliában vagy Walesben, a *Criminal Justice Act (Northern Ireland)* 13. cikkének alkalmazása esetén pedig Észak-Írországból bejegyzett internetszolgáltatók esetén alkalmazható. A felelősség megállapíthatóságának feltétele, hogy a szolgáltató az Európai Gazdasági Térségen belül, de az Egyesült Királyság területén kívül olyan magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy egy másik személyt öngyilkosság elkövetésére vagy öngyilkosság megkísérlésére indítson, vagy a szolgáltató ilyen cselekmény elkövetésében közreműködik, és amelynek célja öngyilkosság vagy öngyilkossági kísérlet elkövetésére való buzdítás vagy abban való közreműködés. További – konjunktív – feltétel, hogy a magatartás tanúsítására az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtása során kerül sor.

A 12. sz. jegyzék – a 13. sz. jegyzék rendelkezéseihez hasonlóan – rendelkezik az internetszolgáltató felelősség alóli mentesüléséről azokban az esetekben, ha a magatartás elkövetésére egyszerű adatátvitel, adatok gyorsítótárban történő rögzítése és tárhelyszolgáltatás során került sor.

5. Összegzés

Az Egyesült Királyságban a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos joganyag egy hosszas fejlődési folyamat eredményeként nyerte el mai formáját, amely a büntetőjogi rendelkezéseken túl alkotmányjogi és polgári jogi normákat is magában foglal. Maga a szabályozás alapvetően egységesnek mondható: a vonatkozó rendelkezéseket közjogi jellegű, a közrend védelmét szolgáló jogszabályok tartalmazzák. Angliában és Walesben teljes mértékben egységes szabályok érvényesülnek, míg Skócia és Észak-Írország a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan önálló, azonban előbbi két ország rendelkezéseire hasonló szabályozást alakított ki.

A gyűlöletkeltéssel kapcsolatos, Angliában és Walesben alkalmazandó rendelkezéseket az 1986-ban elfogadott *Public Order Act* III. része tartalmazza, míg Észak-Írországban a szabályozás alapjául az 1987-ben elfogadott *Public Order (Northern Ireland) Order* szolgál, amelyhez más, speciális jellegű jogszabályok kapcsolódnak. Skóciában 2022 tavaszán lépett hatályba az egy évvel korábban elfogadott *Hate Crime and Public Order (Scotland) Act*, amely ugyanakkor még jelenleg is szakmai viták tárgyát képezi. Az Egyesült Királyságban 2021. december 7-én jelent meg a 2020 őszen indult konzultációt lezáró jelentés, amely javaslatokat fogalmaz meg a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó jogalkotás jövőbeli irányaira vonatkozóan.

A bullying és annak online térben elkövetett változata (cyberbullying) a gyűlölet-bűncselekményekkel ellentétben nem minősül bűncselekménynek az Egyesült Királyságban. A cselekményre azonban – az elkövetési magatartás jellegétől függően – alkalmazást nyerhetnek más, elsősorban a zaklatásra és a megfélemlítésre (ideértve a megfélemlítő és fenyegető jellegű közléseket) vonatkozó büntető és polgári jogi jellegű rendelkezések.

A bullyingjellegű magatartások (elkövetésük történéjk akár valós, akár online térben) leggyakrabban a munkahelyen, illetőleg az oktatási intézményekben jelennek meg. Rögzítést érdemel, hogy az Egyesült Királyságban egészen a mai napig nem került elfogadásra olyan átfogó jellegű jogszabály, amely közvetlenül rendelkezéseket tartalmazna a zaklató és megfélemlítő jellegű magatartásokra. Az oktatás területén ezzel szemben egy jóval aktívabb jogalkotói magatartás érzékelhető: a *School Standards and Framework Act* az állami és magánfenntartású iskolák számára egyaránt kötelező jelleggel írja elő az ún. bullyingellenes irányelvek kidolgozását, amelyeket az intézmények honlapjukon is kötelesek hozzáférhetővé tenni.

A bullying- és cyberbullying-cselekményekkel kapcsolatos eljárásokat tekintve rögzíthető, hogy az említett magatartások bűncselekménnyé nyilvánítása hiányában büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazására csak kivételesen, azokban az esetekben

kerülhet sor, amikor az adott cselekmény más bűncselekményi tényállás elemeit is megvalósítja. Ennek hiányában a cselekmény áldozatává vált személy az általa elszenvedett sérelem miatt legfeljebb polgári jogi (kártérítési) igényt érvényesíthet a jogsértővel szemben.

A munkahelyen és az oktatási intézményben megjelenő bullying- és cyberbullying-magatartásokkal szembeni fellépésre elsődlegesen intézményi keretek között, „zárt ajtók mögött” kerül sor. A hatóság eljárása csak azokban az esetekben jellemző, ahol a magatartás büntető- vagy egyéb jogi minősítése valamely jogszabály alapján lehetséges.

A magyar szabályozás számára kifejezetten példaértékű, a bullying- és cyberbullying-magatartásokra vonatkozó, *átfogó jellegű szabályozás* az Egyesült Királyságban *egyelőre nem létezik*. Az online jogsértésekkel kapcsolatosan ugyanakkor feltétlenül említést érdemel a jelenleg hatályos, ugyanakkor rendkívül szerteágazó és jogágilag is vegyes rendelkezések módosítására, konzisztensebbé és átláthatóbbá tételére irányuló jogpolitikai irányvonal.

A brit kormányzat még 2019 folyamán kezdeményezett konzultációt⁹⁴ az online jogsértésekről azzal a céllal, hogy fellépjen az internethez kötődő kockázatokkal, így például a cyberbullying-magatartásokkal szemben, és egy olyan szabályozási keretrendszert dolgozzon ki, amely az online biztonság megteremtése és fenntartása érdekében átlátható követelményrendszert állapít meg az internetszolgáltatók számára a felhasználók szabad véleménynyilvánításhoz való joga védelmének egyidejű biztosítása mellett.

Az online biztonságról szóló törvény javaslatának (*Draft Online Safety Bill*)⁹⁵ nyilvánossá tételére 2021. május 12-én került sor. A jogszabály alapvetően közjogi rendelkezések alkalmazásával kíván gátat szabni az online térben elkövetett jogsértéseknek, hatálya kiterjedne minden olyan társaságra, amely felhasználók által generált olyan tartalmat tárol, amelyhez az Egyesült Királyságban élők hozzáférhetnek, vagy lehetővé teszi számukra az egymás közötti kommunikációt az online térben. Az alkalmazandó felelősségi szabályok ugyanakkor eltérnének annak függvényében, hogy az adott társaság a jogszabály által – a szolgáltatás jellege alapján – meghatározott mely kategóriába (1, 2A, 2B) sorolható.

94 A konzultációval kapcsolatos anyagok, így az annak alapjául szolgáló fehér könyv (*Online Harms White Paper*), valamint a konzultációra adott kormányzati válaszokat összefoglaló dokumentum elérhető: <https://www.gov.uk/government/consultations/online-harms-white-paper>

95 A javaslat elérhető: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/985033/Draft_Online_Safety_Bill_Bookmarked.pdf

Forrásjegyzék

Szakirodalom

- ALKIVIADOU, N. (2019) 'Hate speech on social media networks: towards a regulatory framework?', *Information & Communications Technology Law*, 28(1), 19–35. o.
- BAKALIS, C. (2018) 'Rethinking cyberhate laws', *Information & Communications Technology Law*, 27(1), 86–110. o.
- BANKS, (2010) 'Regulating hate speech online', *International Review of Law, Computers & Technology*, 24(3), 233–239. o.
- BLISS, (2019) 'The Protection from Harassment Act 1997: Failures by the Criminal Justice System in a Social Media Age', *The Journal of Criminal Law*, 83(3), 217–228. o.
- BROWN, A. (2017) 'The Politics Behind the Introduction of Stirring Up Religious Hatred Offences in England and Wales', *Politics, Religion & Ideology*, 18(1), 42–72. o.
- BROWN, A. (2019) 'What Is So Special about Online (as Compared to Offline) Hate Speech?', *Ethnicities*, 18(3), 297–326. o.
- COE, P. (2015) 'The Social Media Paradox: An Intersection with Freedom of Expression and the Criminal Law', *Information & Communications Technology Law*, 24 (1), 16–40. o.
- COURTNEY, N. (1993) 'British and U.S. Hate Speech Legislation: A Comparison', *Brooklyn Journal of International Law*, 19(2), 727–769. o.
- CUMPER, P. (2006) 'Outlawing incitement to religious hatred – a British perspective', *Religion & Human Rights*, 1(3), 249–268. o.
- DICKEY, A. F. (1972) 'Anti-incitement legislation in Britain and Northern Ireland', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1(2), 133–138. o.
- DICKEY, A. F. (1968a) 'English Law and Incitement to Racial Hatred', *Race*, 9(3), 311–321. o.
- DICKEY, A. F. (1968b) 'English Law and Race Defamation', *New York Law Forum*, 14, 11–16. o.
- DICKEY, A. F. (1974) 'The Race Formula of the Race Relations Acts (1965 & 1968)', *The Juridical Review*, 282–297. o.
- DOOLEY, J. J., PYŻALSKI, J., CROSS, D., (2009) 'Cyberbullying versus face-to-face bullying: A theoretical and conceptual review', *Zeitschrift für Psychologie*, 217(4), 182–188. o.
- DYSON, M. (2010) 'Public Order on the Internet', *Archbold Review*, 2010/2, 6–9. o.
- EDGE, P. W. (2003) 'Extending Hate Crime to Religion', *Journal of Civil Liberties*, 8(1), 5–27. o.
- EDGE, P. W. (2012) 'Oppositional Religious Speech: Understanding Hate Preaching', *Ecclesiastical Law Journal*, 20(3), 278–289. o.
- EL-ASAM, A., SAMARA, M. (2016) 'Cyberbullying and the law: A review of psychological and legal challenges', *Computers in Human Behavior*, 65, 127–141. o.

- GEACH, N., HARALAMBOUS, N. (2009) 'Regulating Harassment: Is the Law Fit for the Social Networking Age?', *Journal of Criminal Law*, 73 (3), 241–257. o.
- GINTY, R. M. (2000) 'Hate Crimes in Deeply Divided Societies: The Case of Northern Ireland', *New Political Science*, 22(1), 49–60. o.
- GOODALL, K. (2009) 'Challenging hate speech: incitement to hatred on grounds of sexual orientation in England, Wales and Northern Ireland', *The International Journal of Human Rights*, 13(2–3), Special Double Issue: Protection of Sexual Minorities since Stonewall: Progress and Stalemate in Developed and Developing Countries, 211–232. o.
- GOODALL, K. (2009) 'Incitement to Religious Hatred: All Talk and no Substance?', *The Modern Law Review*, 70(1), 89–113. o.
- HARE, I. (2006) 'Crosses, crescents and sacred cows: Criminalising incitement to religious hatred', *Public Law*, 3, 521–538. o.
- HARTHILL, S. (2008) 'Bullying in the Workplace: Lessons from the United Kingdom', *Minnesota Journal of International Law*, 17(2), 247–302. o.
- HAWKINS, N. (2014) 'Hate crime in sport' in Hall, N., Corb, A., Giannasi, P., Grieve, J. G. D., Lawrence, N. (eds.) *The Routledge International Handbook on Hate Crime*. London: Routledge, 318–329. o.
- HEINZE, E. (2009) 'Cumulative jurisprudence and human rights: the example of sexual minorities and hate speech', *The International Journal of Human Rights*, 13(2–3), Special Double Issue: Protection of Sexual Minorities since Stonewall: Progress and Stalemate in Developed and Developing Countries, 193–209. o.
- HEPPLE, B. A. (1966) 'Race Relations Act 1965', *Modern Law Review*, 29(3), 306–314. o.
- HEPPLE, B. A. (1969) 'The British Race Relations Acts, 1965 and 1968', *The University of Toronto Law Journal*, 19(2), 248–257. o.
- JARMAN, N. (2017) 'Acknowledgement, Recognition and Response: The Criminal Justice System and Hate Crime in Northern Ireland' in Haynes, A., Schweppe, J., Taylor, S. (eds.) *Critical Perspectives on Hate Crime. Contributions from the Island of Ireland*. London: Palgrave Macmillan, 45–69. o.
- KULJEET, S. D., SUKHWINDER, S. C. (2000) 'Muslims, Ethnicity and the Law', *International Journal of Discrimination and the Law*, 4(4), 369–386. o.
- LASSON, K. (1987) 'Racism in Great Britain: Drawing the Line on Free Speech', *Boston College Third World Law Journal*, 7(2), 161–181. o.
- LEIGHTON, P. (2014) 'Harassment at Work: Isn't It Really a Matter for Health, Safety and Well-Being Law?', *Business Law Review*, 35(1), 15–23. o.
- LEOPOLD, P. M. (1977) 'Incitement to Hatred – The History of a Controversial Criminal Offence', *Public Law*, 389–401. o.

- LONGAKER, R. P. (1969) 'The Race Relations Act of 1965: An Evaluation of the Incitement Provision', *Race*, 11(2), 125–156. o.
- LUSTGARTEN, L. (1979) 'The Grounds of Discrimination under the Race Relations Act 1976 in the United Kingdom', *The International and Comparative Law Quarterly*, 28(2), 221–240. o.
- MARCZAK, M., COYNE, I. (2010) 'Cyberbullying at school: Good practice and legal aspects in the United Kingdom', *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 20(2), 182–193. o.
- MCGOLDRICK, D. (2013) 'The Limits of Freedom of Expression on Facebook and Social Networking Sites: A UK Perspective', *Human Rights Law Review*, 13(1), 125–151. o.
- MCVEIGH, R. (2017) 'Hate and the State: Northern Ireland, Sectarian Violence and 'Perpetrator-less Crime'' in Haynes, A., Schweppe, J., Taylor, S. (eds.) *Critical Perspectives on Hate Crime. Contributions from the Island of Ireland*. London: Palgrave Macmillan, 393–417. o.
- MEER, N. (2008) 'The politics of voluntary and involuntary identities: are Muslims in Britain an ethnic, racial or religious minority?', *Patterns of Prejudice*, 42(1), 61–81. o.
- MIDDLEMISS, S. (2014) 'Let the Stalker Beware? Analysis of the Law of Stalking in Scotland', *The Journal of Criminal Law*, 78(5), 407–422. o.
- MULLIS, A., SCOTT, A., (2014) 'Tilting at Windmills: the Defamation Act 2013', *The Modern Law Review*, 77(1), 87–109. o.
- MURPHY, T. (1992) 'Incitement to Hatred: Lessons from Northern Ireland' in Coliver, S. (ed.) *Striking a Balance: Hate Speech, Freedom of Expression and Non-Discrimination*. ARTICLE 19, London International Centre against Censorship / Human Rights Centre, University of Essex, 263–268. o.
- NASH, D., BAKALIS, C. (2007) 'Incitement to Religious Hatred and the <Symbolic>: How Will the Racial and Religious Hatred Act 2006 Work?', *Liverpool Law Review*, 28, 349–375. o.
- O'CONNELL, R., MAGEEAN, P. (2015) 'Freedom of expression' in Dickson, B., Gormally, B. (eds.) *Human Rights in Northern Ireland: The Committee on the Administration of Justice Handbook*. Oxford–Portland: Hart Publishing, 207–231. o.
- OYEDIRAN, J. (1992) 'The United Kingdom's Compliance with Article 4 of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination' in Coliver, S. (ed.) *Striking a Balance: Hate Speech, Freedom of Expression and Non-Discrimination*. ARTICLE 19, London International Centre against Censorship / Human Rights Centre, University of Essex, 245–257. o.
- PERRY, B., OLSSON, P. (2009) 'Cyberhate: The Globalization of Hate', *Information and Communications Technology and Law*, 18(2), 185–199. o.

- ROWBOTTOM, J. (2012) 'To Rant, Vent and Converse: Protecting Low Level Digital Speech', *The Cambridge Law Journal*, 71(2), 355–383. o.
- SMITH, P. K., MAHDAVI, J., CARVALHO, M., TIPPETT, N. (2006) *An Investigation Into Cyberbullying, Its Forms, Awareness and Impact, and the Relationship Between Age and Gender in Cyberbullying*. London: Department for Education and Skills (DfES)
- Thompson, S. (2012) 'Freedom of Expression and Hatred of Religion', *Ethnicities*, 12(2), 215–232. o.
- YU, P. (2017) 'Cycles of Violence: Racist Hate Crime in Northern Ireland' in Haynes, A., Schweppe, J., Taylor, S. (eds.) *Critical Perspectives on Hate Crime. Contributions from the Island of Ireland*. London: Palgrave Macmillan, 311–323. o.

Hivatkozott ítélkezési gyakorlat

- Ames v Spamhaus [2015] EWHC 127 (QB)
- Brett Wilson LLP v Persons Unknown [2015] EWHC 2628 (QB)
- Budu v. BBC [2010] EWHC 616 (QB)
- Bunt v. Tilley [2006] EWHC 407 (QB)
- Cairns v. Modi [2012] EWCA Civ 1382
- Chambers v DPP [2012] EWHC 2157.
- Commission for Racial Equality v Dutton [1988] EWCA Civ 17
- Constantine v Imperial Hotels Ltd [1944] KB 693, Jordan v Burgoyne [1963] 2 QB 744
- Cooke & Anor v MGN Ltd & Anor [2014] EWHC 2831 (QB)
- Crossland v Wilkinson Hardware Stores Ltd., [2005] EWHC 481 (QB)
- Daniels v Commissioner of Police of the Metropolis, [2006] EWHC 1622 (QB)
- Davison v Habeeb [2011] EWHC 3031 (QB)
- Dawkins v. of the Environment Sub nom Crown Suppliers PSA, [1993] IRLR 284., [1993] ICR 517.
- DPP v Collins [2006] UKHL 40
- DPP v Connolly [2007] EWHC 237
- Euroeco Fuels (Poland) Ltd & Ors v Szczecin And Swinoujscie Seaports Authority SA & Ors [2018] EWHC 1081 (QB)
- First Global Locums Ltd & Ors v Cosias [2005] EWHC 1147 (QB)
- Godfrey v. Demon Internet Limited [1999] EWHC QB 240
- Green v DB Group Services (UK) Ltd. [2006] EWHC 1898 (QB); [2006] IRLR 764.
- Hayes v Willoughby [2013] UKSC 17
- Karim v Newsquest Media Group [2009] EWHC 3205 (QB)
- Kaschke v. Gray [2010] EWHC 690 (QB)

Lachaux v Independent Print Ltd [2017] EWCA Civ 1334
 Lachaux v Independent Print Ltd & Anor [2019] UKSC 27
 Majrowski v. Guys and St Thomas's NHS Trust [2006] UKHL 34; [2006] IRLR 695
 Mandla (Sewa Singh) v Dowell Lee [1982] UKHL 7
 McAlpine v. Bercow [2013] EWHC 1342 (QB)
 Merelie v Newcastle Primary Care Trust [2006] EWHC 150 (QB)
 Metropolitan International Schools Ltd v. Designtechnica Corp. [2009] EWHC 1765 (QB)
 Monir v Wood [2018] EWHC 3525 (QB)
 Norwood v Director of Public Prosecutions [2003] EWHC 1564.
 Nyazi v. Rymans Ltd. Employment Appeal Tribunal, 10 May 1988 [unreported]
 R v El-Faisal [2004] EWCA Crim 456
 R v Land [1999] QB 65, R v GS [2012] 2 Cr. App. R. 14
 R v Peacock (unreported, 6 January 2011, Southwark Crown Court, London, UK)
 R v Phillip James McGuigan [1996] 2 Cr App R (S) 253
 R v Qosja (Robert) [2016] EWCA Crim 1543
 R v Rogers [2007] UKHL 8, [2007] 2 AC 62.
 R v Sheppard [2010] EWCA Crim 65; S v D.P.P. [2008] EWHC 438.
 Seide v Gillette Industries Ltd. [1980] ILRL 427
 Shakil-Ur-Rahman v ARY Network Ltd [2016] EWHC 3110 (QB)
 Tamiz v. Google [2012] EWHC 449 (QB), McGrath v. Dawkins [2012] EWHC B3 (QB),
 Totalise Plc v Motley Fool Ltd. [2001] EWHC 706 (QB)
 Turley v UNITE the Union & Anor [2019] EWHC 3547
 Walker v Northumberland County Council [1994] EWHC QB 2